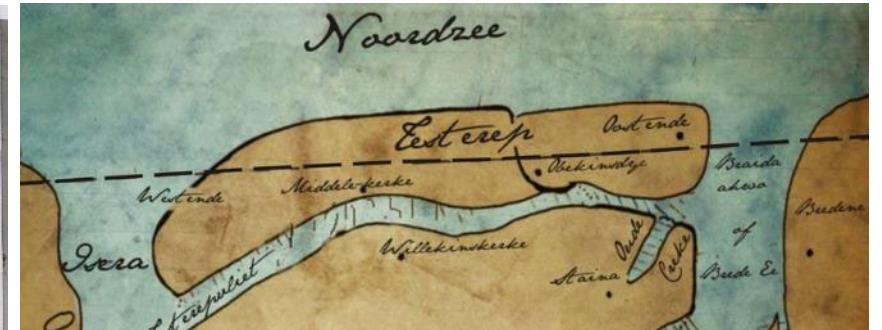
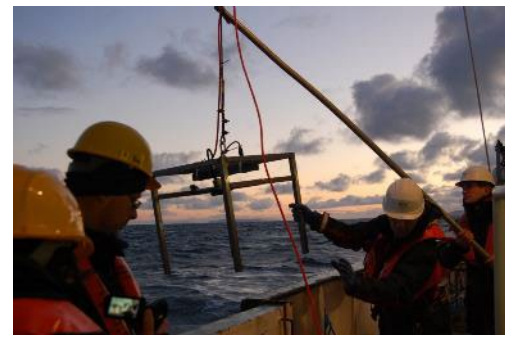

Op zoek naar de verdronken landschappen van de Noordzee

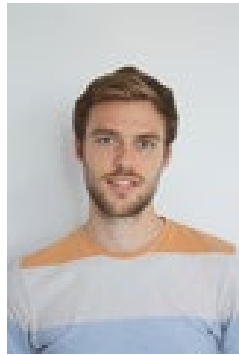

- ⤴ Wat is het belang/nut/meerwaarde van fossielen voor ons (paleo-landschap onderzoekers)?
- ⤴ Verdronken landschappen: wat, waarom, hoe, waar?
- ⤴ Het Scheur: hoe gaan we verder?

Tine Missiaen
Mariene geofysicus
Hoofd Seascapes Past
& Future

Thomas Mestdagh
Mariene geoloog
Data processor

Ruth Plets
Mariene geoloog
Palaeo-landschap onderzoeker

Filipe Barradas
Geofysicus

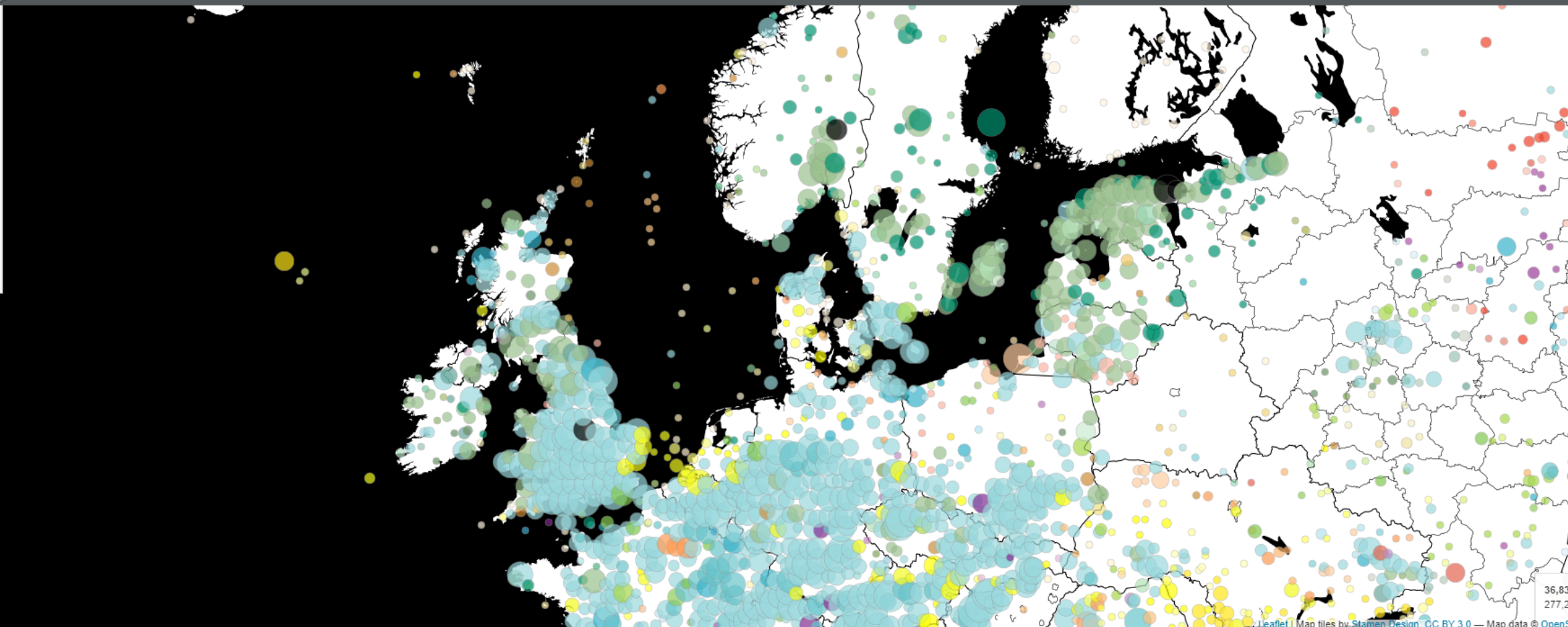
Victor Cartelle
Mariene
geowetenschapper

Despina Kyriakoudi
Mariene geowetenschapper

Wout Van Wesemael
Geoloog

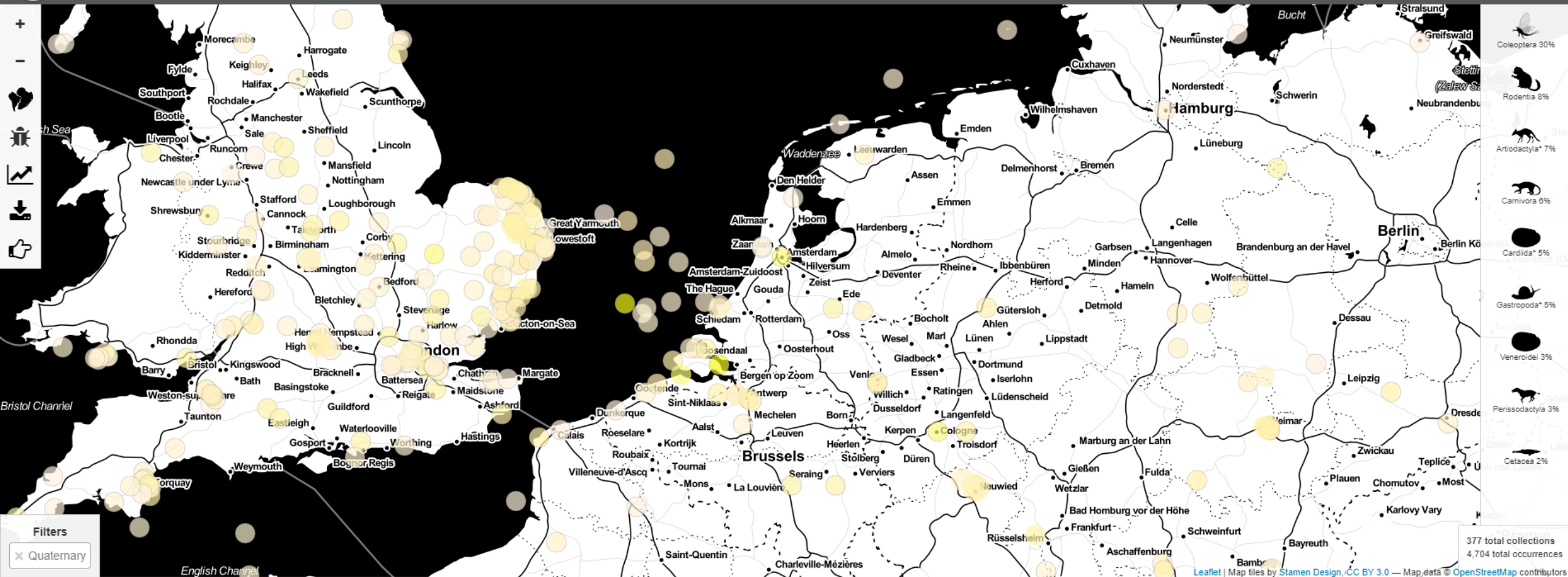
- Mollusca 34%
- Arthropoda 14%
- Brachiopoda 12%
- Cnidaria 5%
- Mammalia 4%
- Foraminifera 4%
- Echinodermata 3%
- Radioliana 2%
- Craniata 2%

36,830 total collections
277,250 total occurrences

Leaflet | Map tiles by Stamen Design, CC BY 3.0 — Map data © OpenStreetMap contributors

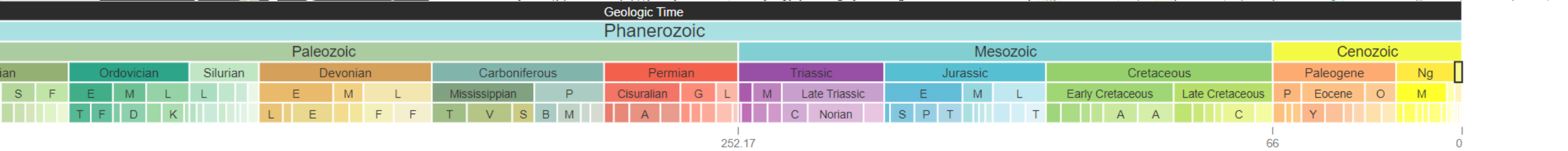
Geologic Time
Phanerozoic

Paleozoic															Mesozoic										Cenozoic																							
Cambrian					Ordovician			Silurian		Devonian			Carboniferous			Permian			Triassic		Jurassic			Cretaceous			Paleogene		Ng																			
T	S	S	F	E	M	L	L			E	M	L	Mississippian	P	Cisuralian	G	L	M	Late Triassic	E	M	L	Early Cretaceous	Late Cretaceous	P	Eocene	O	M																				
F	S									L	E		F	F	T	V	S	B	M		C	Norian	S	P	T								A	A														

Filters

Quaternary

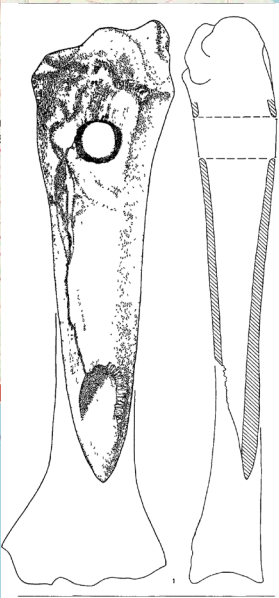
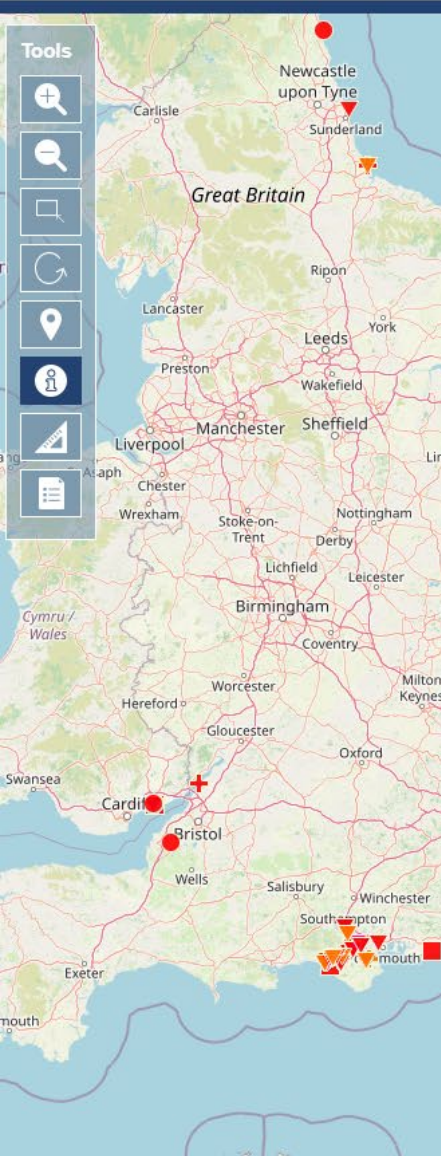

Fig. 4 Brown Bank region, shaft-hole pick (no. 1). Scale 1:2

Fig. 3 One of the Neolithic deer blades (length about 32 cm) from Brown Bank. The axe blade shows typical 'marine pattern'. (Photo: Jan Gimmerveen)

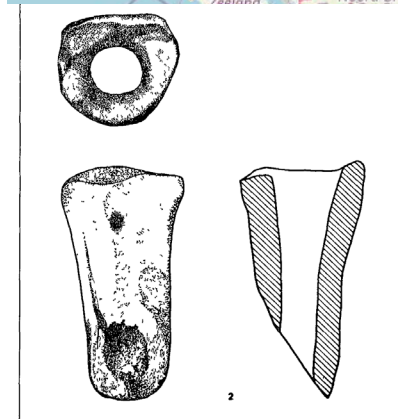

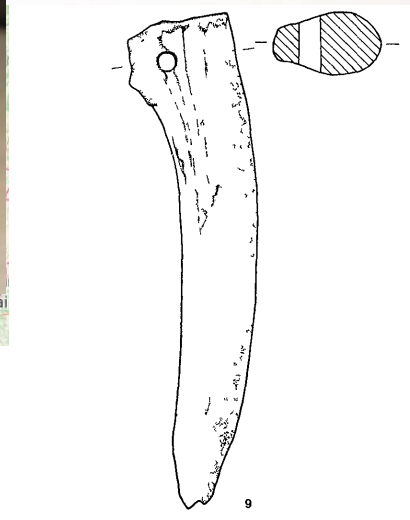
Fig. 5 Brown Bank region, socketed axe (no. 2). Scale 1:2

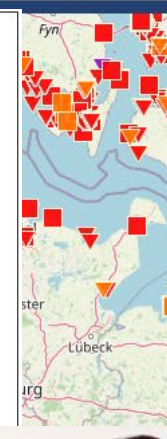
The oldest Dutch art. Photo: Rijksmuseum van Oudheden

Letzebuerg, Pfalz, Mai

8 Brown Bank region, antler tine (no. 9). Scale 1:1

Layers Add layer

Predefined layers

- All SPLASHCOS sites
- Unspecified date
- Bronze age
- Neolithic to Bronze age
- Neolithic
- Mesolithic to Neolithic
- Pre-Mesolithic
- Mesolithic
- Neolithic
- Bronze age
- Iron age
- Roman
- Medieval
- Early modern
- Modern
- Grave
- Depot
- Mean depth rainbow colour ramp
- Rivers

Wat zijn verdronken landschappen?

Gebieden die zich vroeger op land bevonden, maar die nu door een rijzende zeespiegel nu onder water liggen, op het continentaal plat.

➤ Bewijzen in de intertidale zone

Verdronken bossen - boomstammen, Wales

Veen onder het strand, UK

➤ Vondsten door vissers, duikers, industrie,.....

Mammoet van de Noord Zee (Mol, 2007)

Waterput op de zeebodem in Israel (E.Galili & A Vivas)

dreamstime.com

ID 200008216 © Topvectorr

⤴ Wat is het belang/nut/meerwaarde van fossielen voor ons?

Een puzzelstukje in het bredere landschapsverhaal

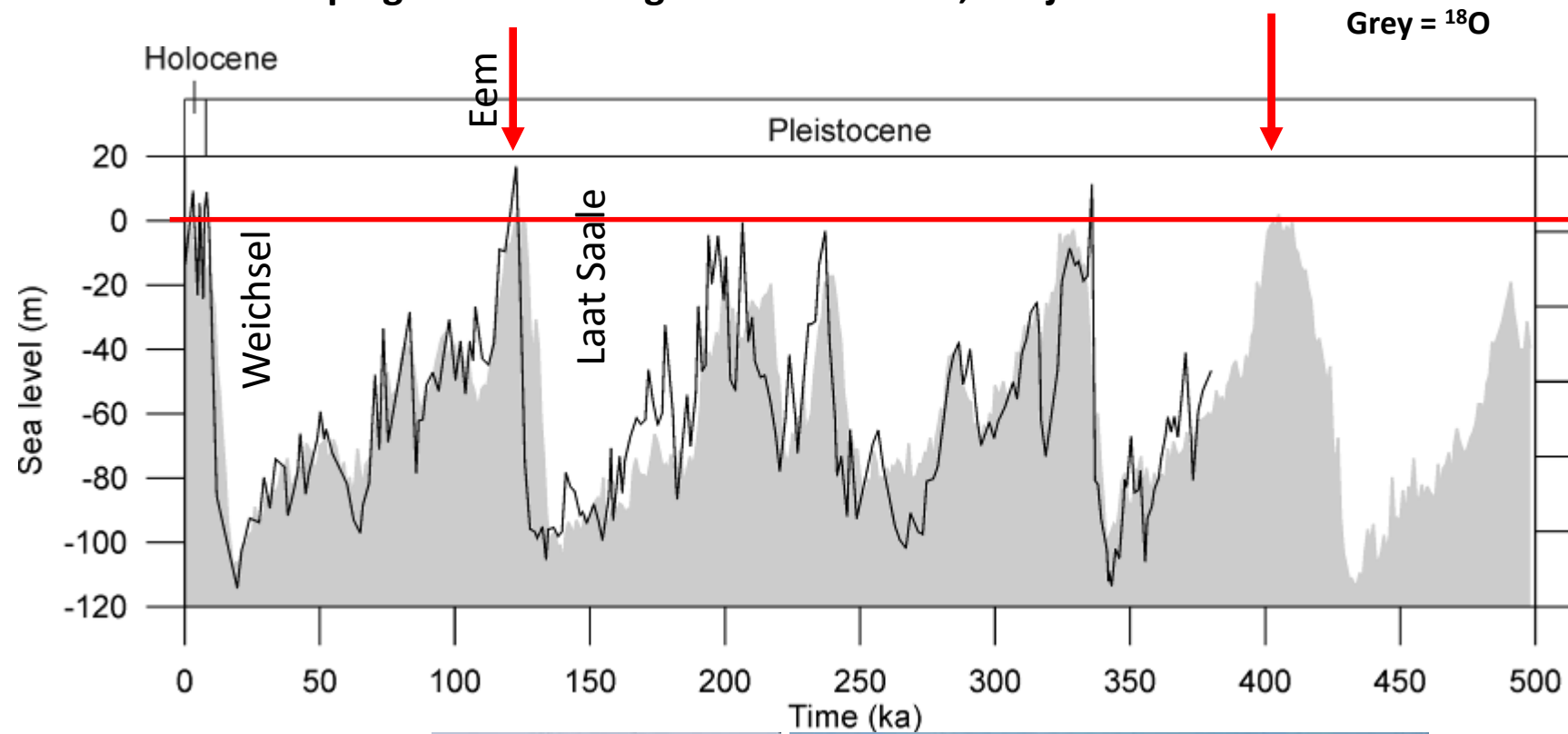
... een puzzelstuk voor het archeologisch verhaal

.... ledere vondst is van belang voor de grotere plaat.

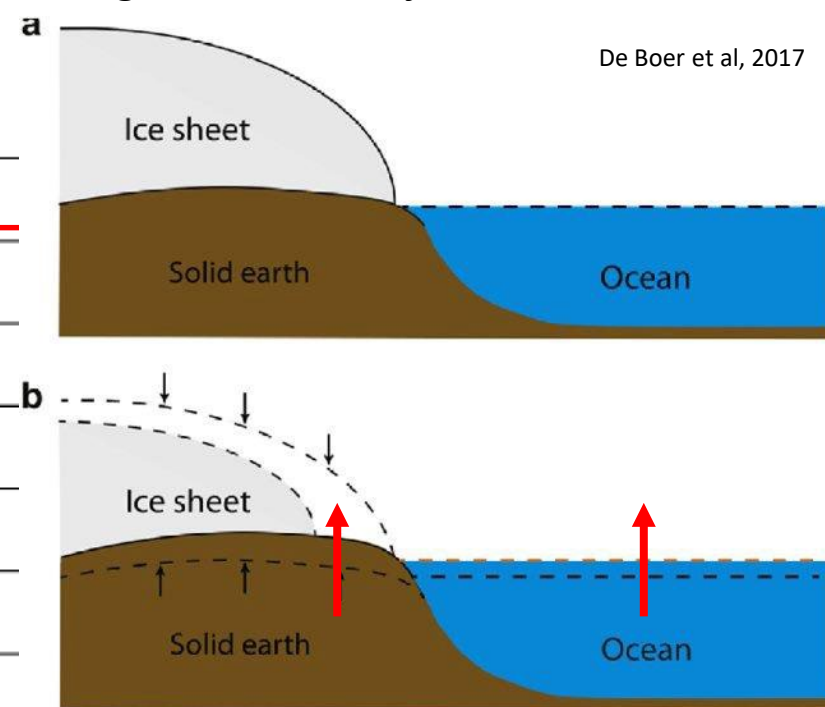
Fossiel = proxy

Verdronken landschappen: wat, waarom, hoe, waar?

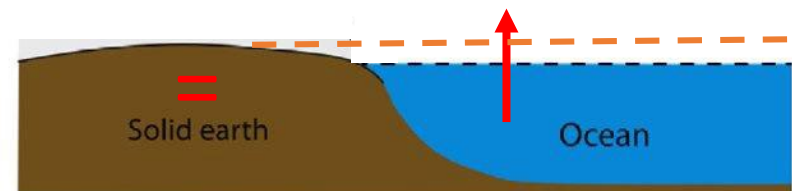
Klimaat- en zeespiegel-verandering – de laatste 500,000 jaar

In gebieden met ijs

In gebieden zonder ijs

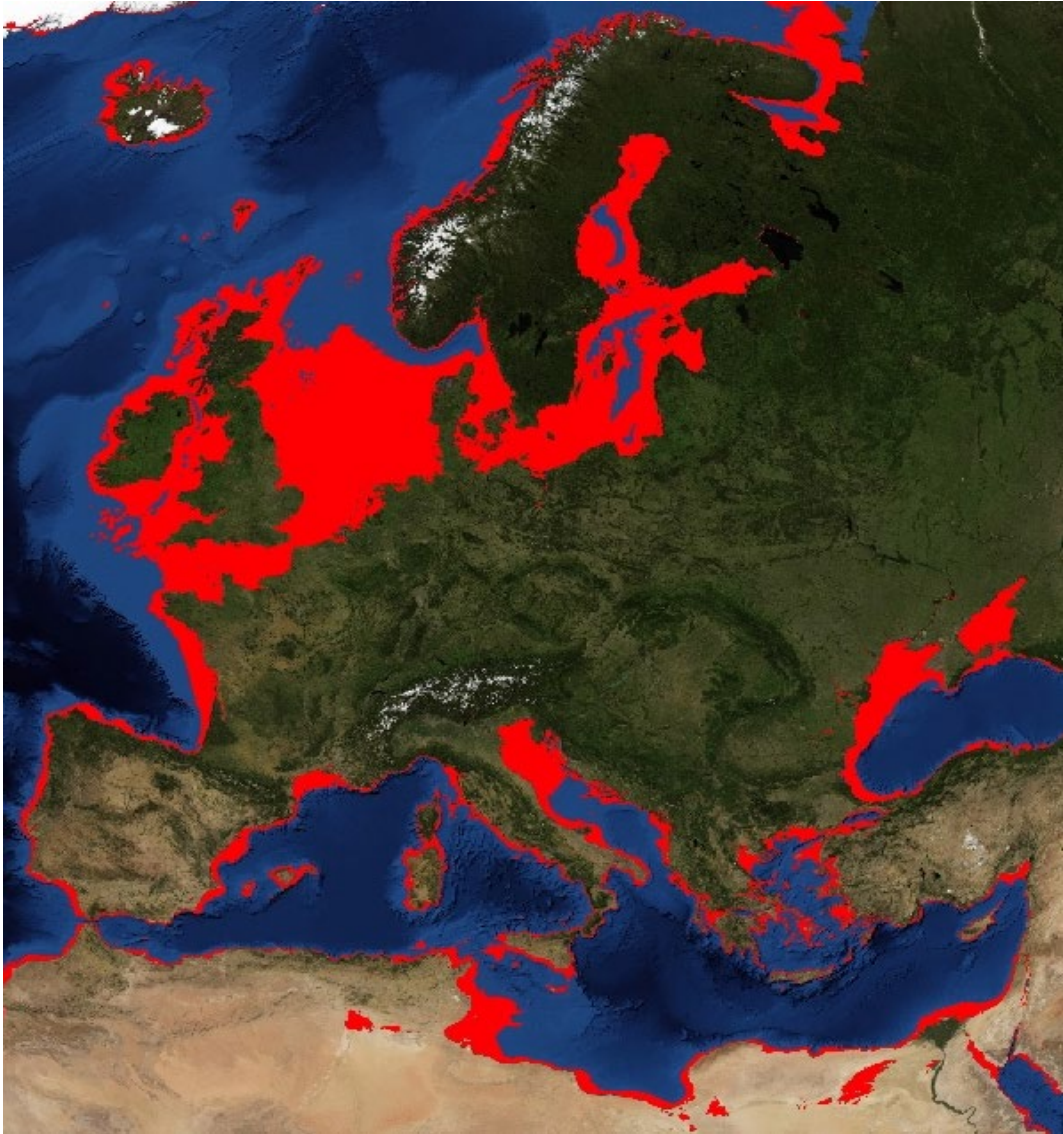

Black = glacio-eustatic sea-level

^{18}O data from Lisiecki & Raymo (2005)

Sea-level data from Siddall et al (2003)

Zeespiegel daling van 120 m -> 3,2 m km² meer land (Europa)

Noordzee is zeer ondiep: zuidelijke Noord Zee 25 – 35 m diep
gemiddeld -94m diep

c. 14.000 jg

Europa na de laatste ijstijd

De Noordzee werd toen gekenmerkt door brede valleien en grote riviersystemen zoals de Rijn en Maas, Thames

-> belangrijke migratie route van Zuid naar Noord en naar het Westen

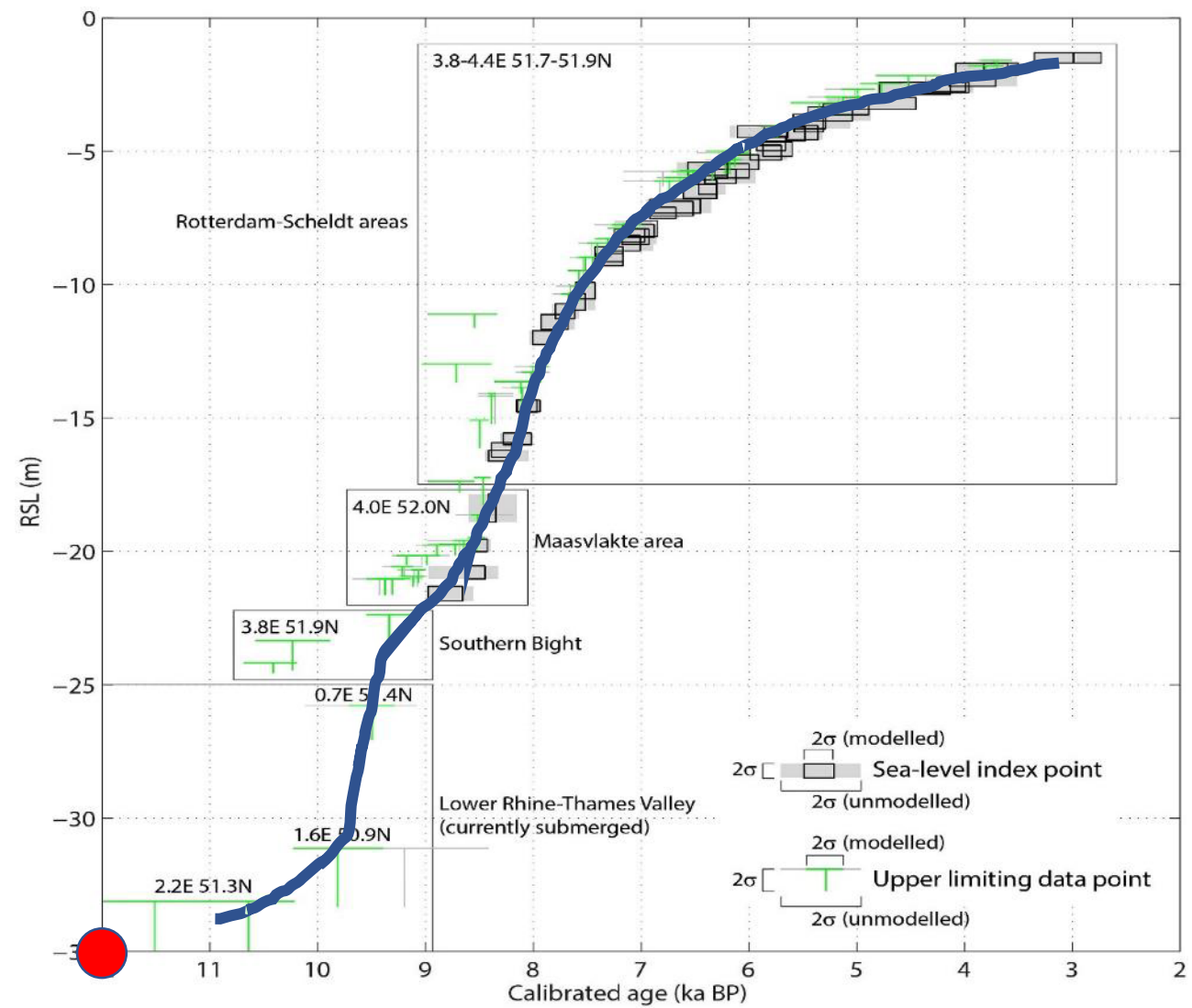
Drooggevallen gebieden waren attractief:

- Zoet water, met toegang tot rivieren en bronnen
- Grote ecologische diversiteit
- Voedsel voor mens en dier
- Mogelijkheid voor mariene exploitatie (indien een boot!)

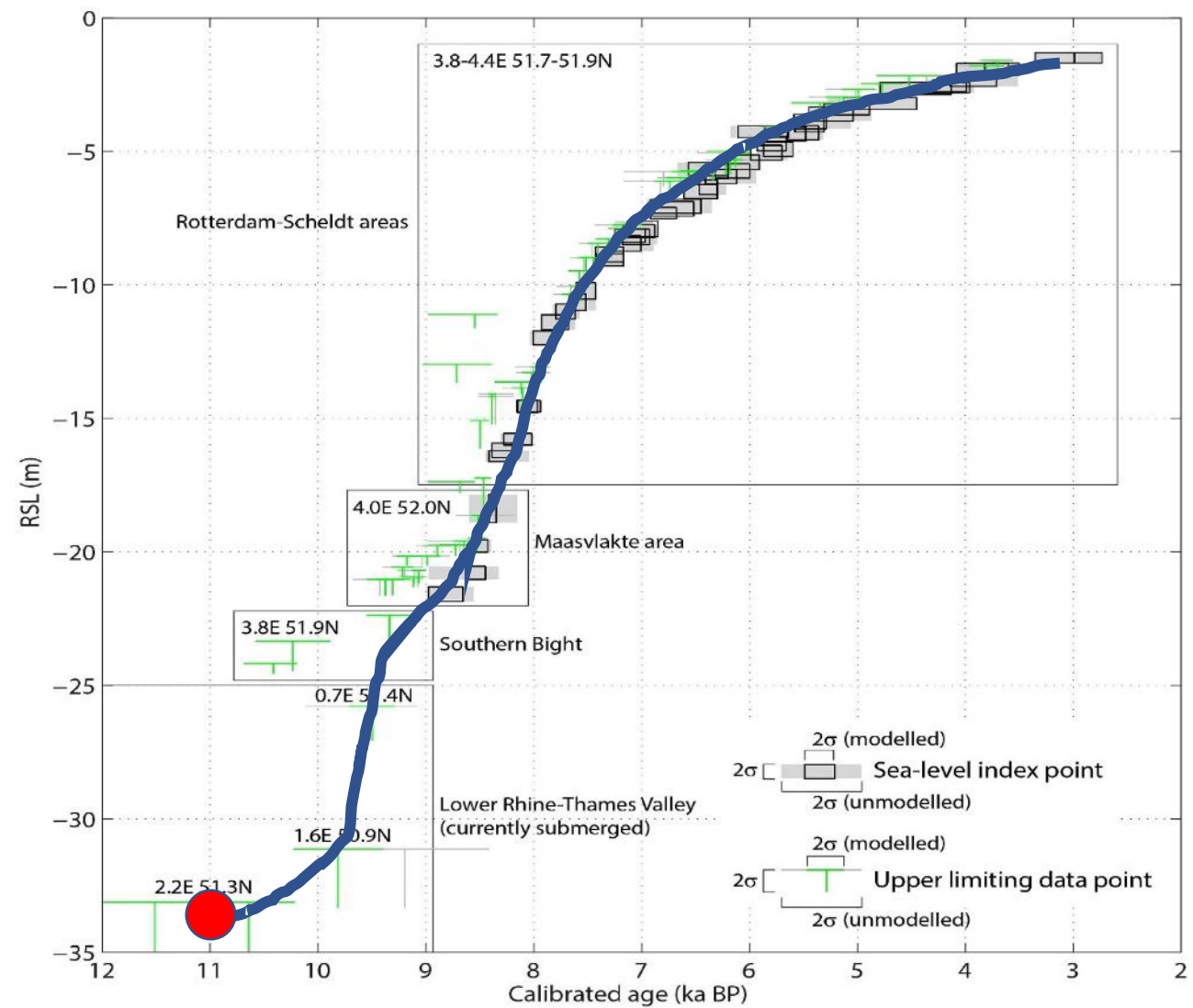
Zeespiegel daling van 120 m -> 3,2 miljoen km² meer land in Europa (Belgie is 30,688 km²)

Na de laatste glaciële periode

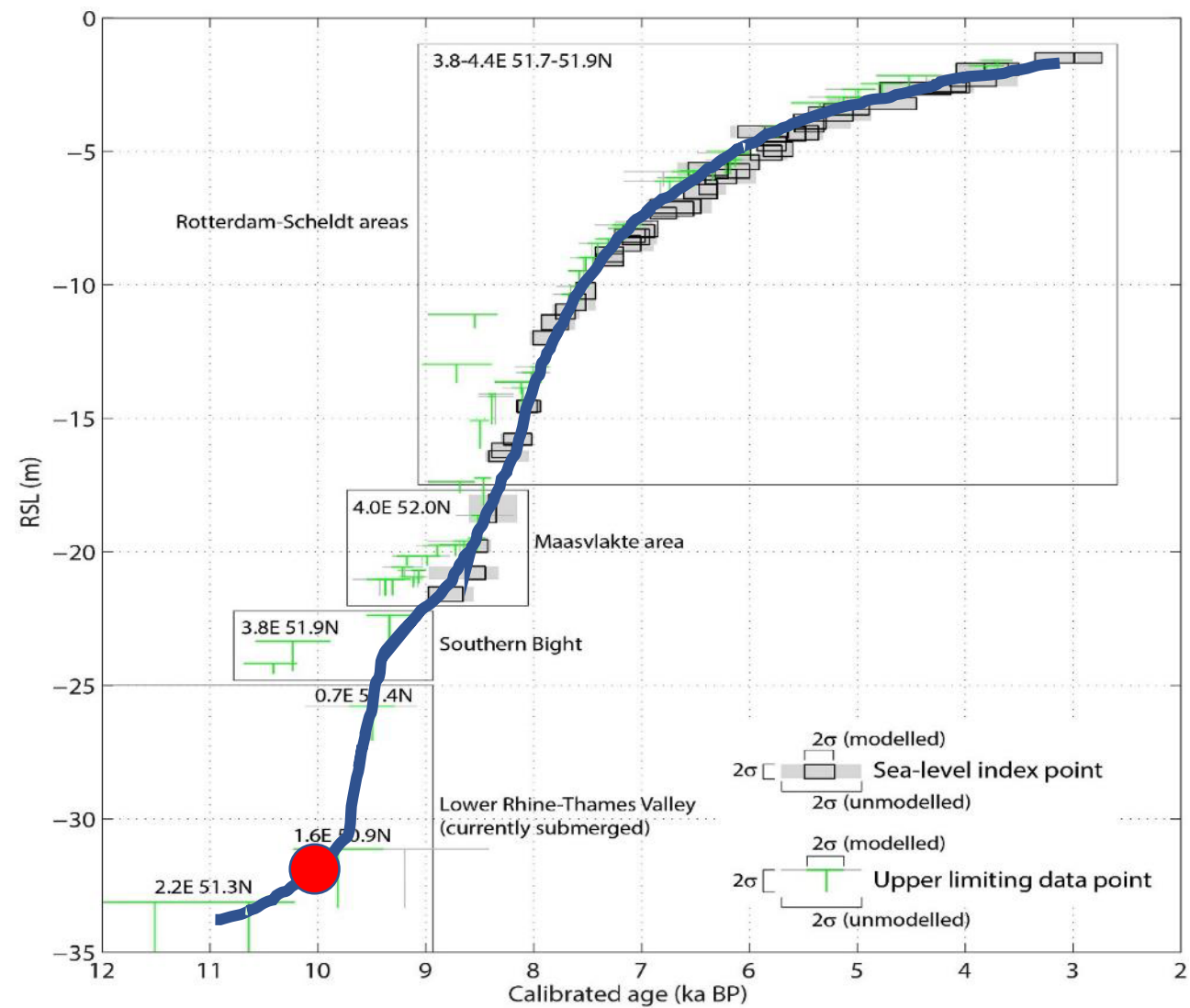

(Hijma & Cohen, 2019)

Amkreutz et al, 2021

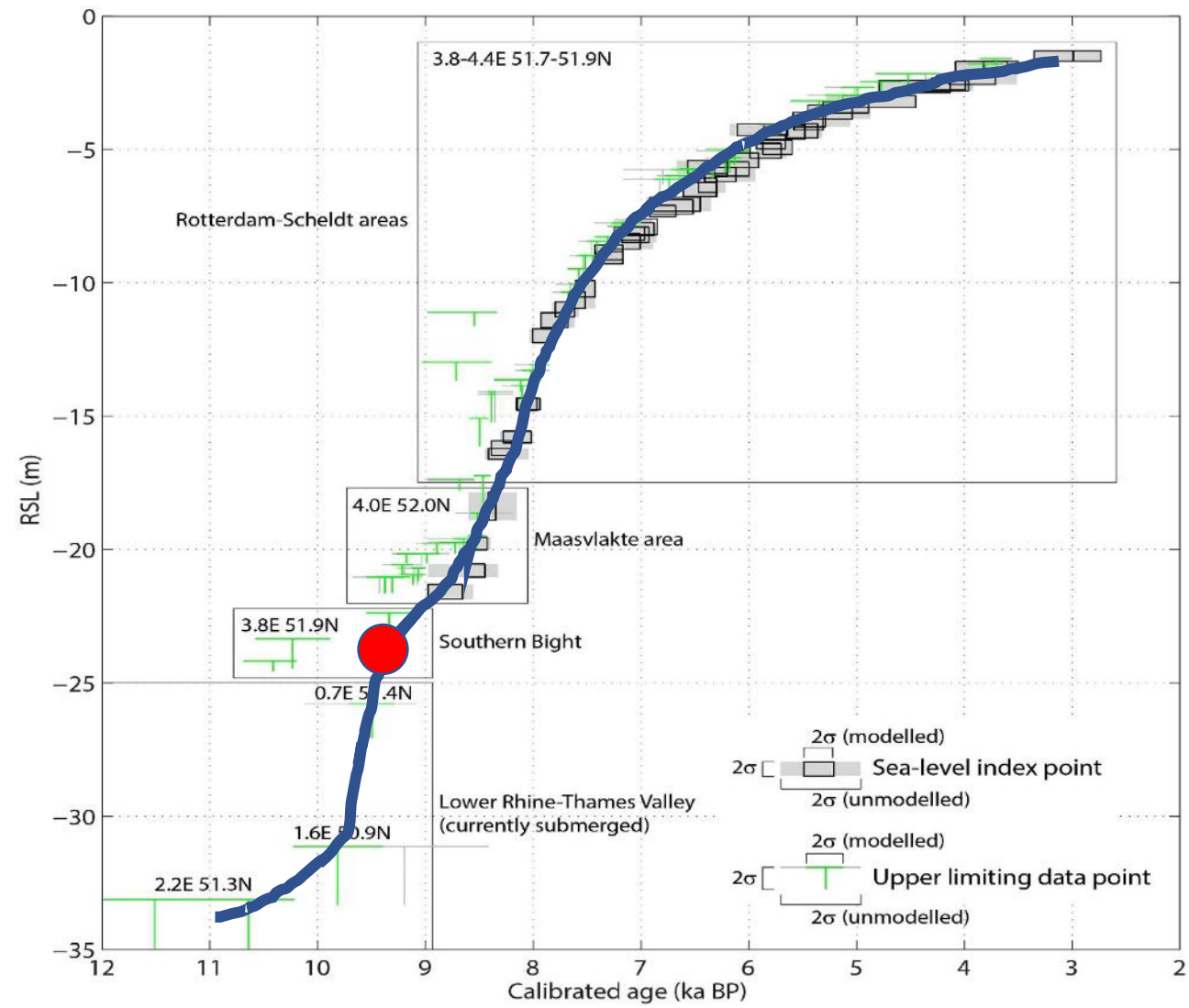
(Hijma & Cohen, 2019)

Amkreutz et al, 2021

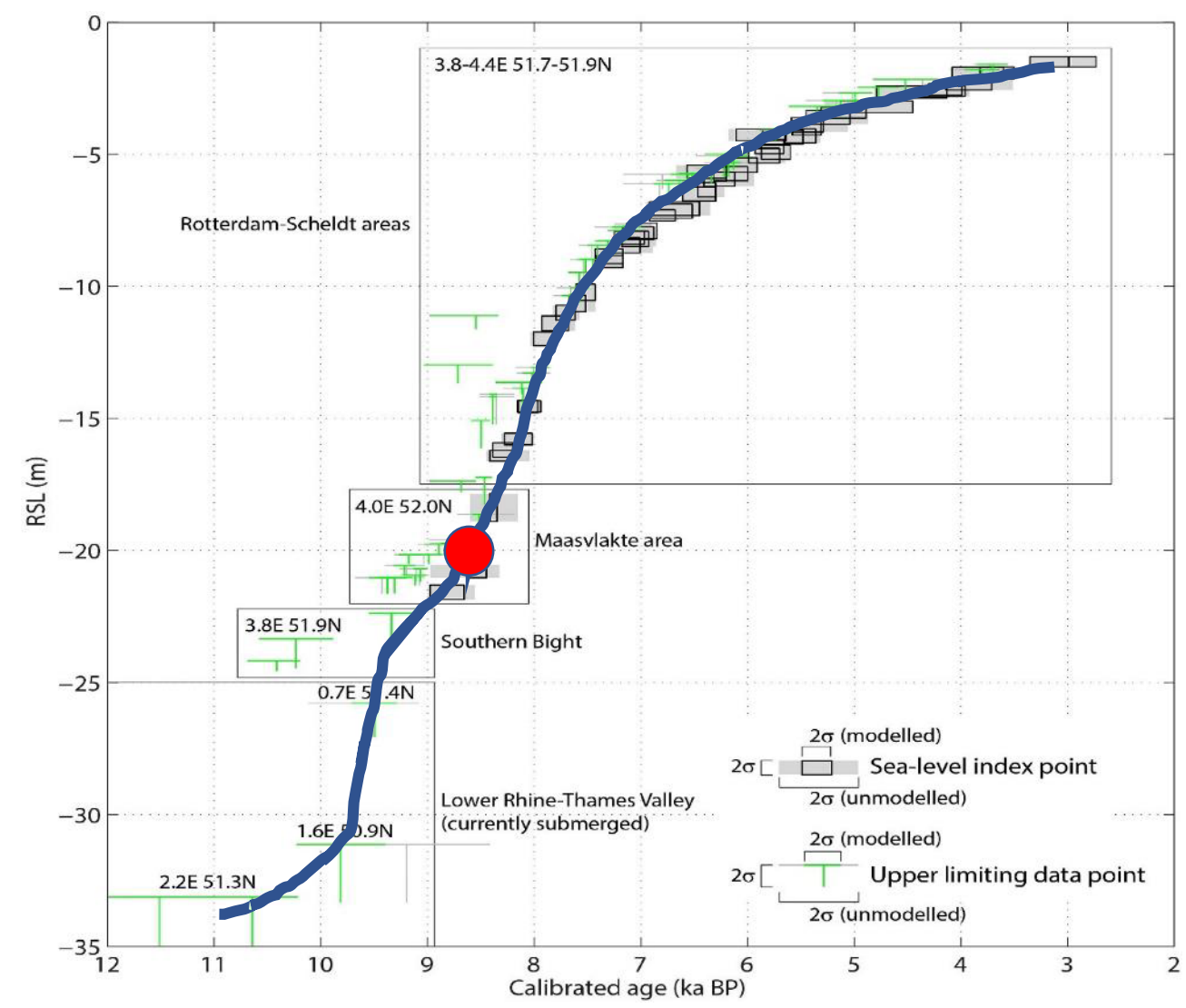
(Hijma & Cohen, 2019)

9250 jaar geleden

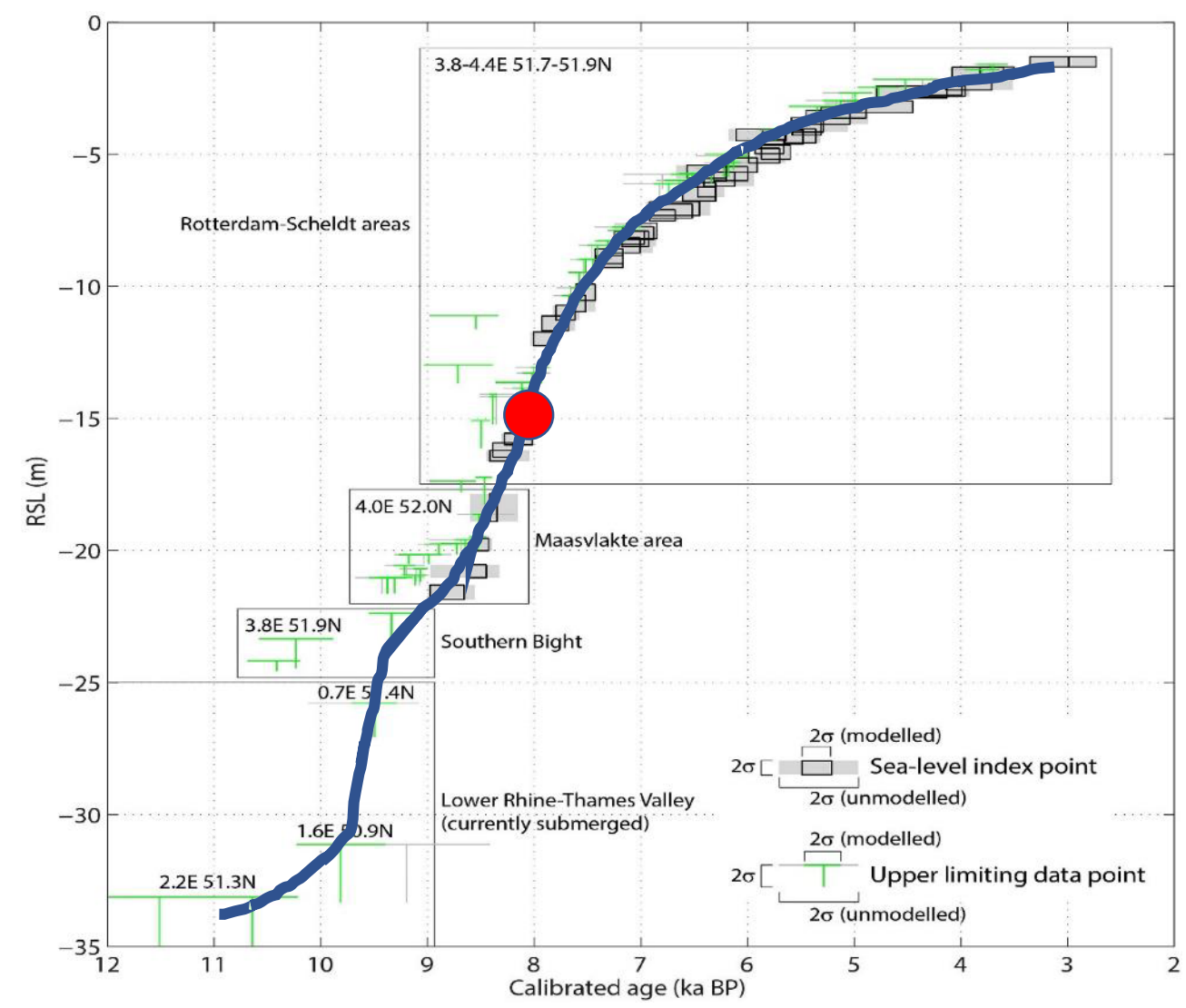
Amkreutz et al, 2021

(Hijma & Cohen, 2019)

Amkreutz et al, 2021

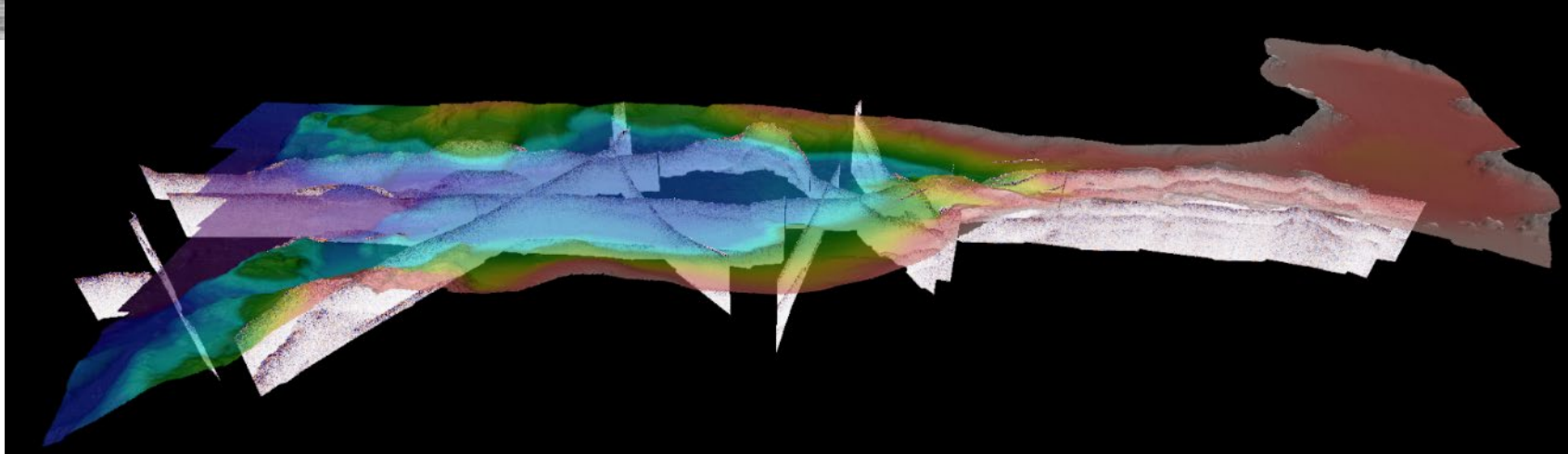
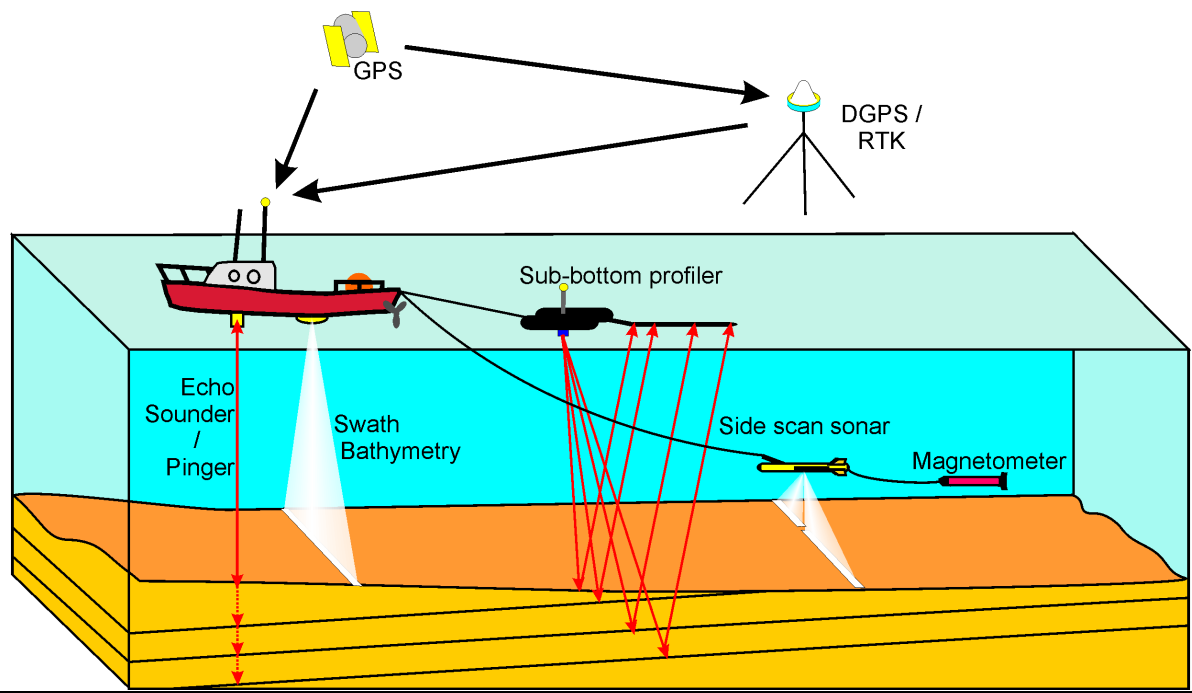
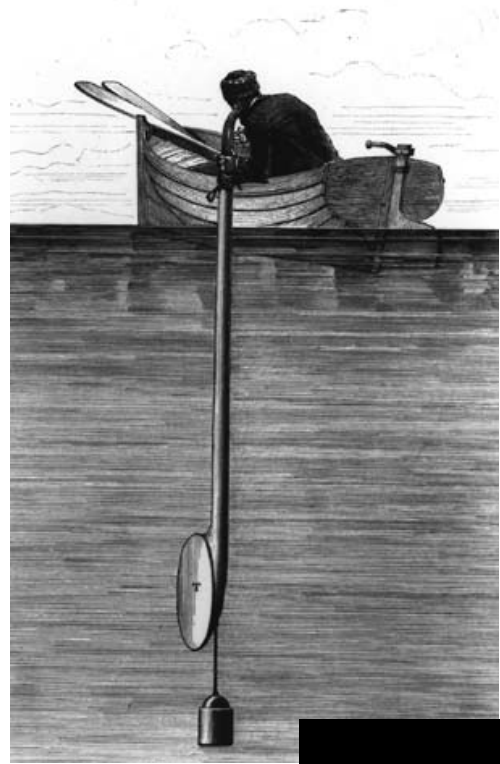
(Hijma & Cohen, 2019)

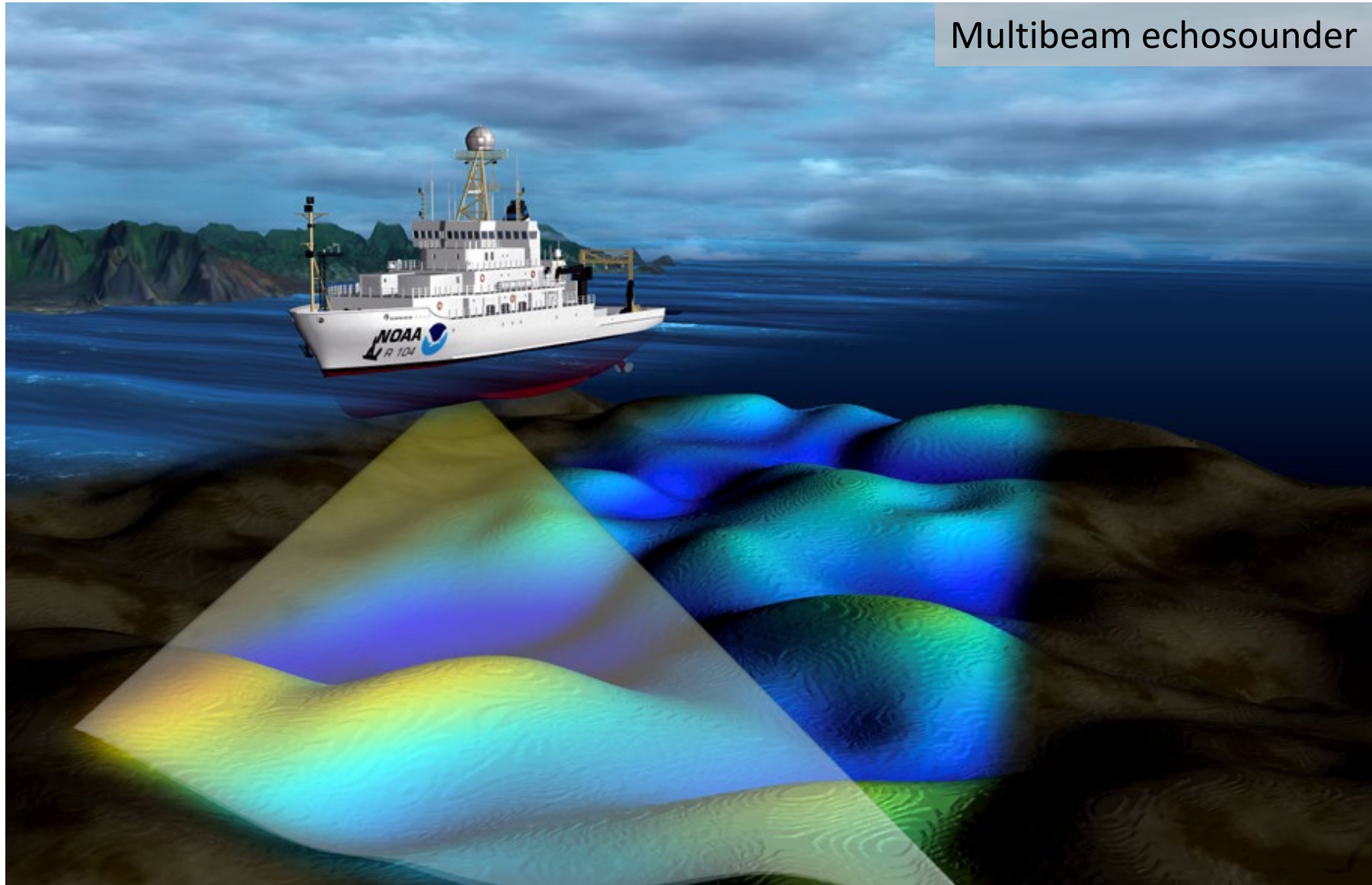
Amkreutz et al, 2021

(Hijma & Cohen, 2019)

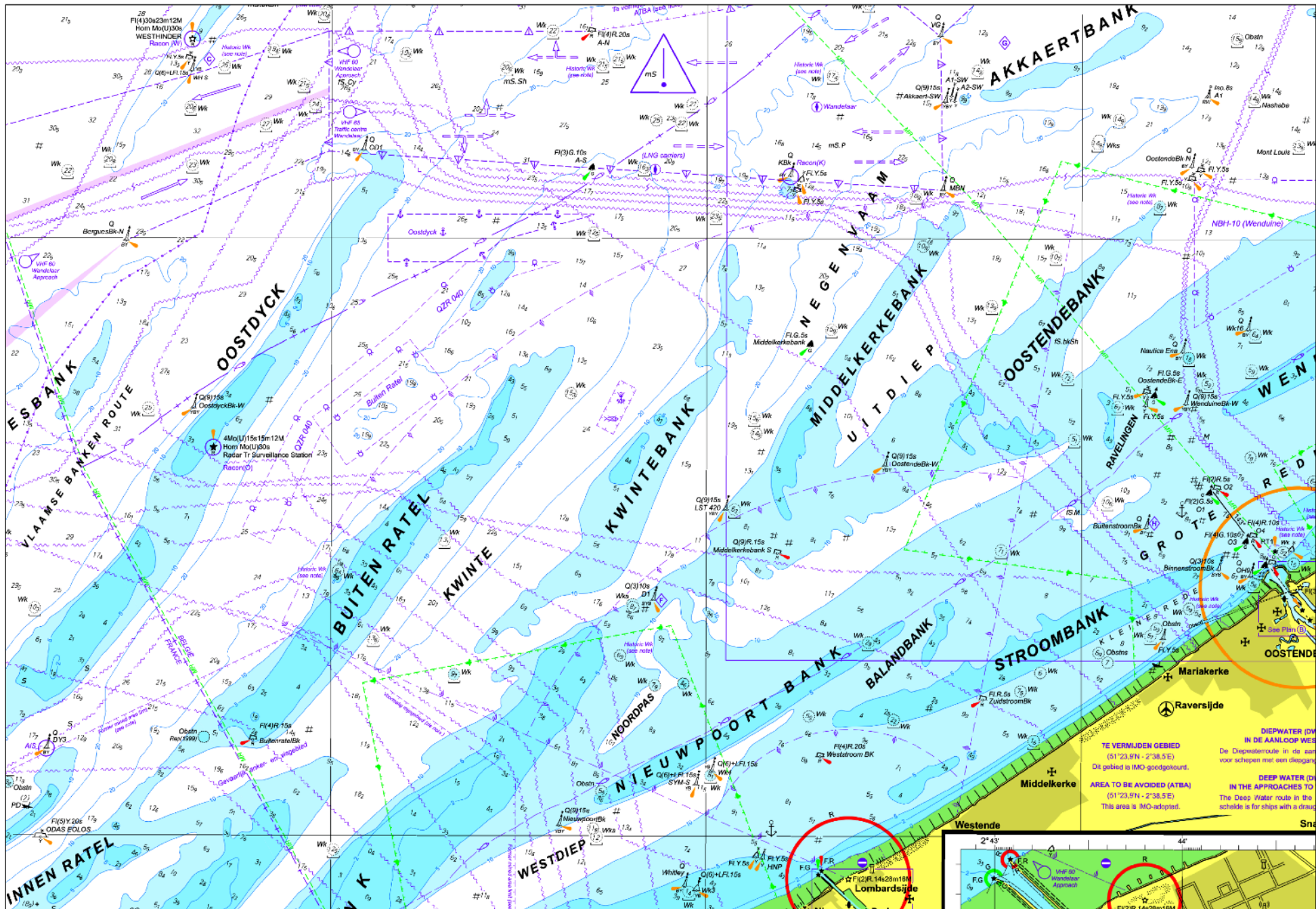
➤ De zeebodem in kaart brengen -> geofysische methodes (technieken zonder te moeten duiken)

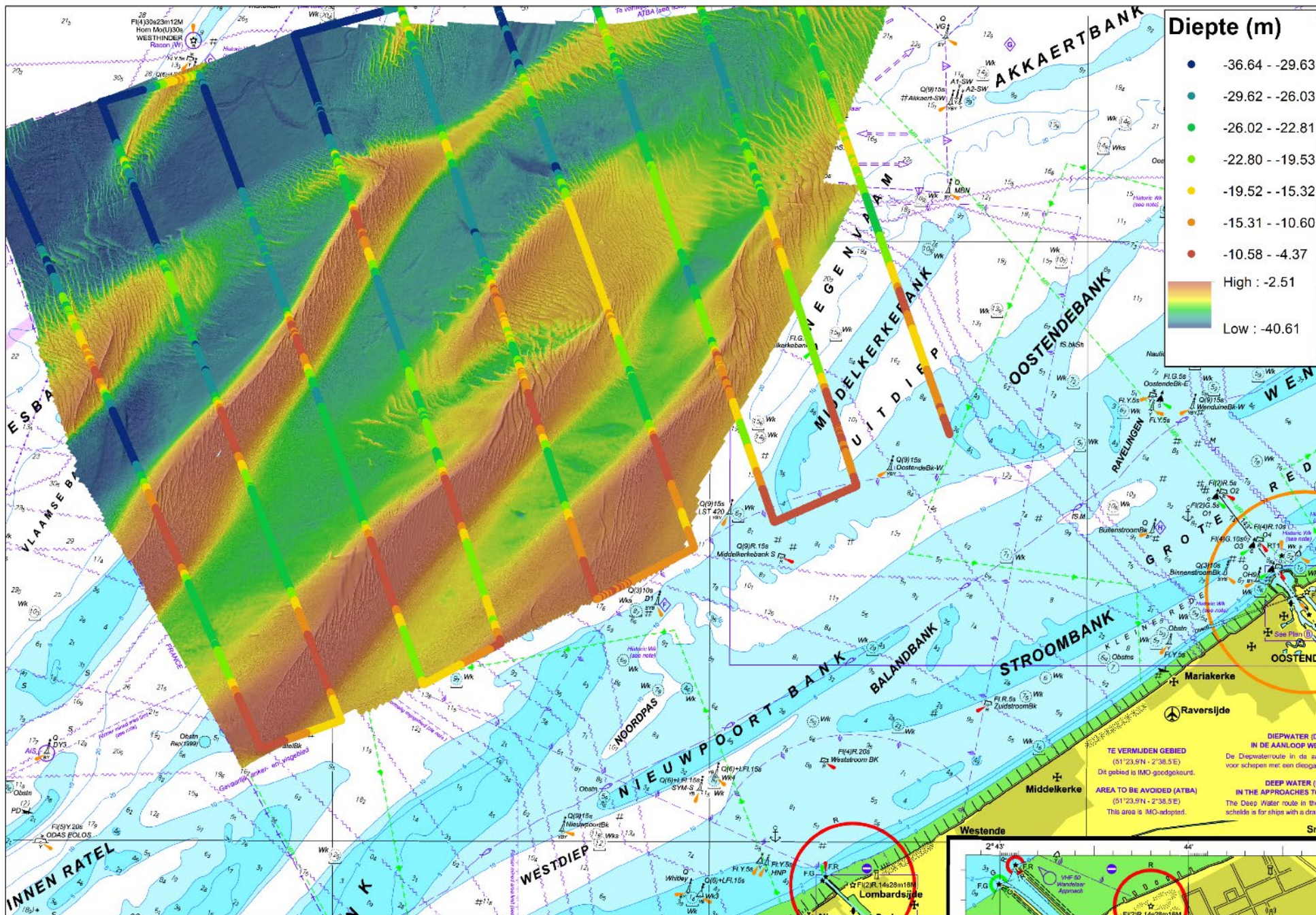
Wat ligt op de zeebodem?

Multibeam echosounder

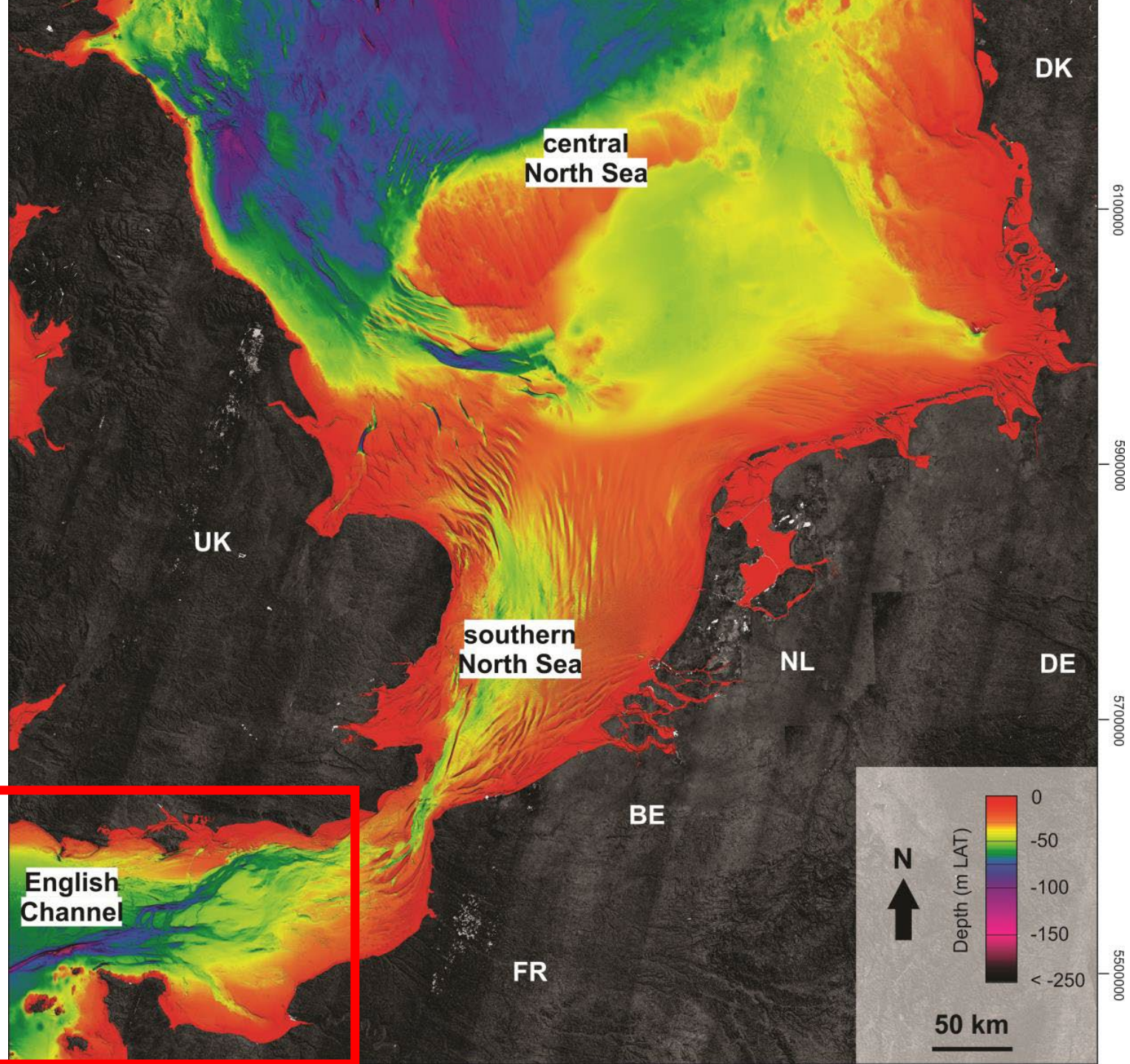

Data verkrijgbaar via de Vlaamse Hydrografie

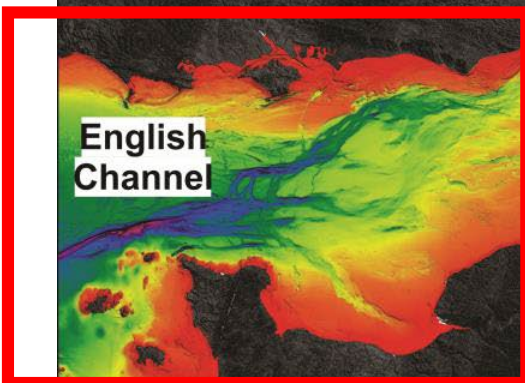

Data verkrijgbaar via de Vlaamse Hydrografie

De zeebodem is niet plat!

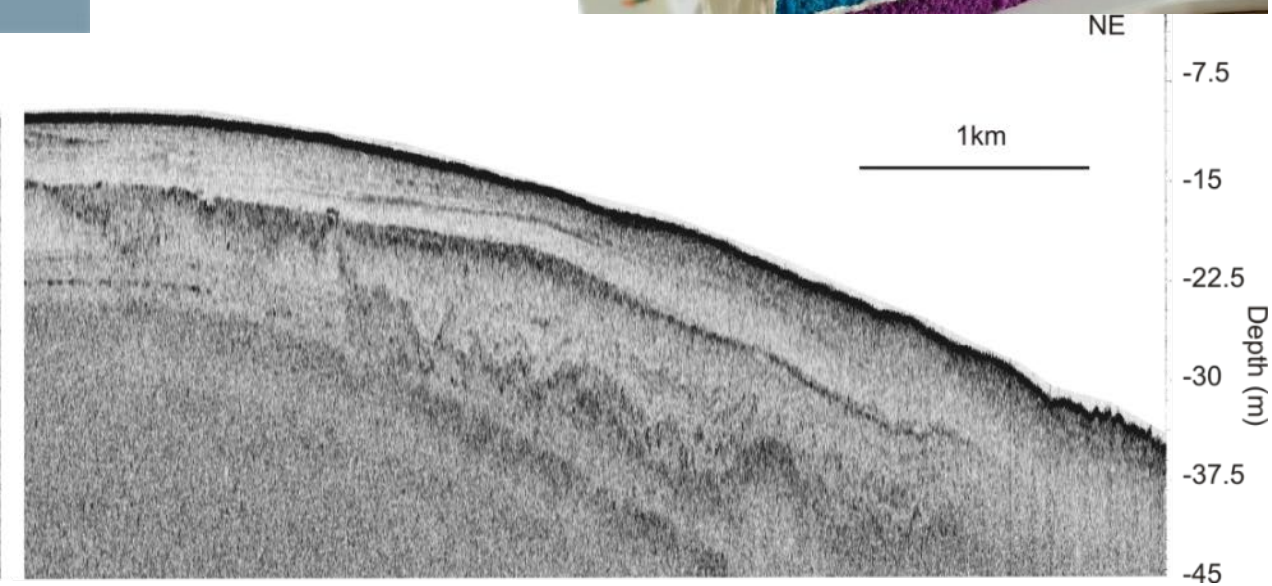
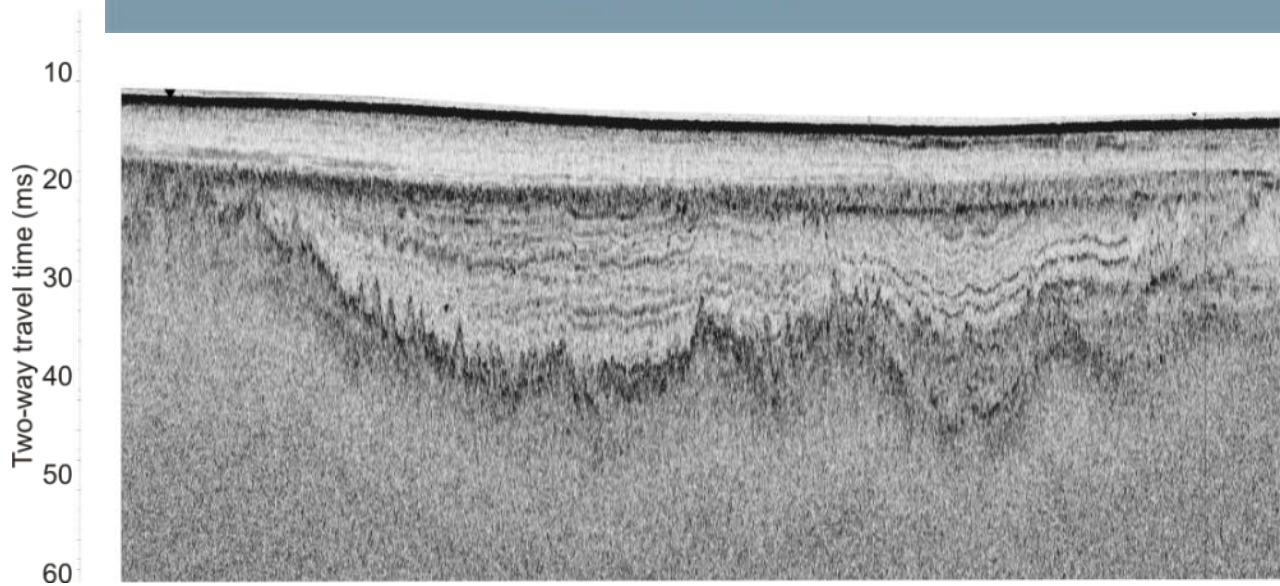
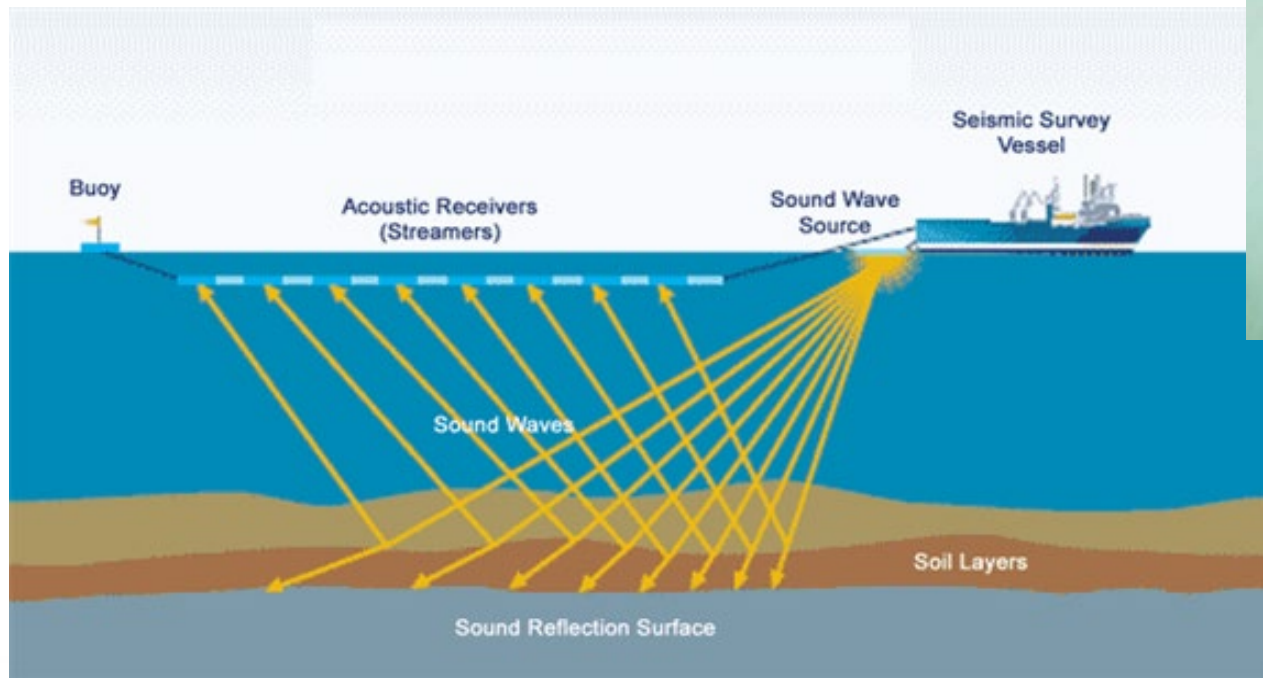

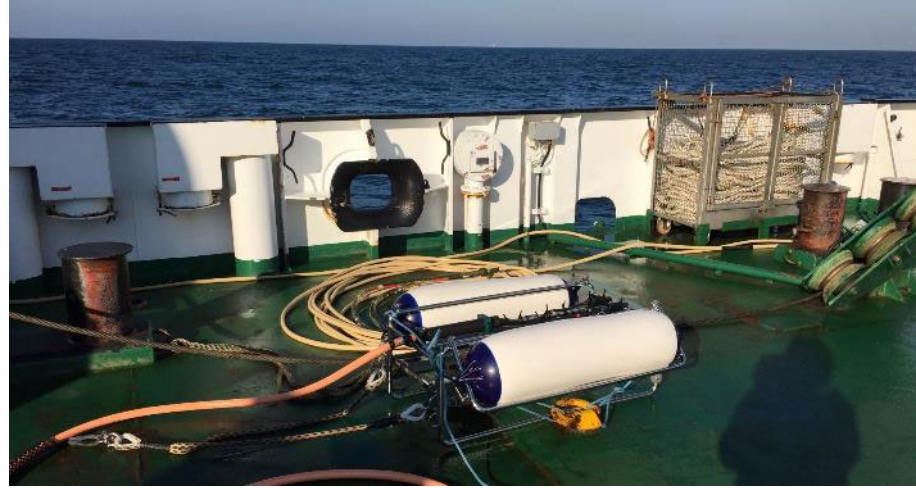
Belangrijke omgeving voor mens en dier!

Wat ligt begraven in de zeebodem?

Site onderzoeken – ‘groundtruthing’ – de bevestiging

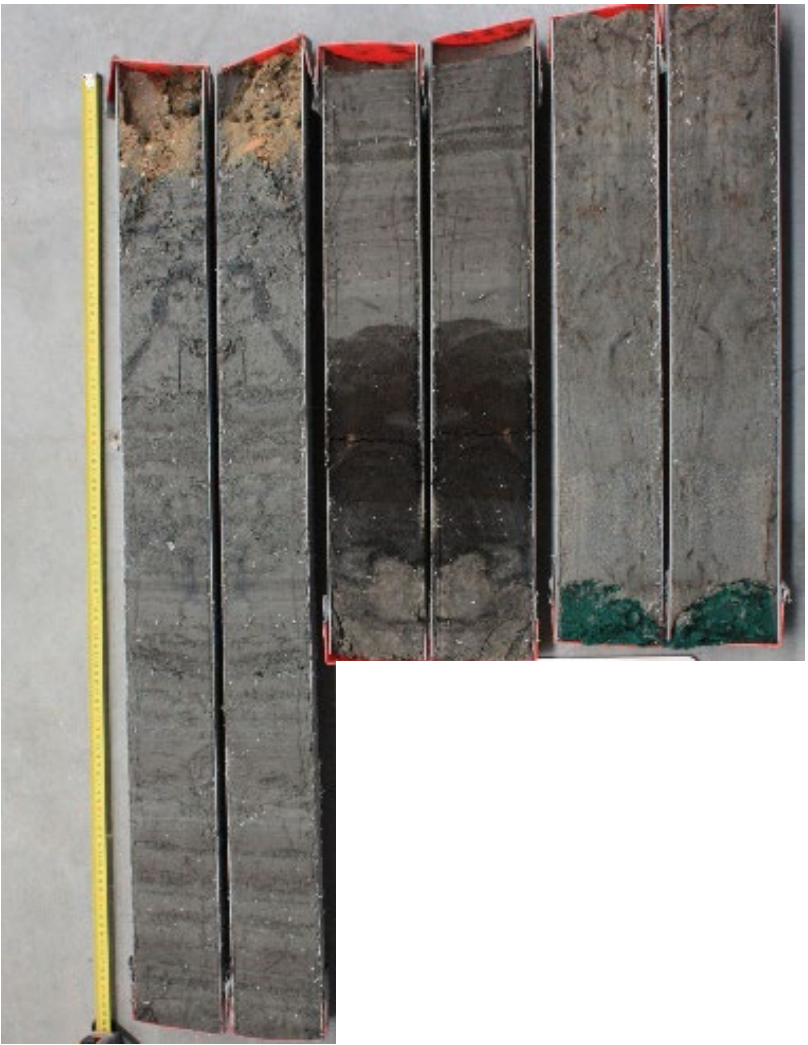

Gilson dredge

Beam Trawl

- OSL
- ^{14}C
- forams/ostracods
- pollen

Paleo-lanschapsonderzoek binnen het VLIZ

- 1 – Bruine Bank = meeste aandacht (sinds 2018)
- 2 – Testerep (Westende -> Oostende) = sinds 1 oktober 2021 – 4 years
- 3 – Het Scheur (Zeebrugge) = zijlijn (data verzamelen sinds 2017)

Europa einde laatste ijstijd

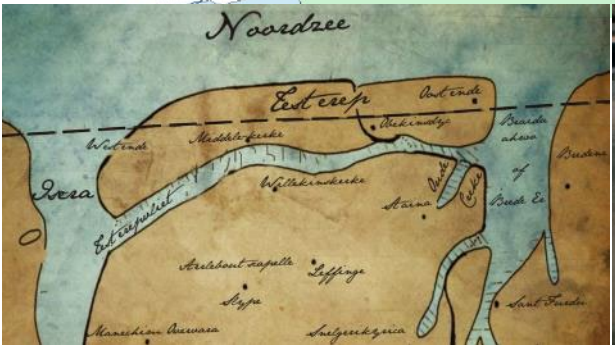
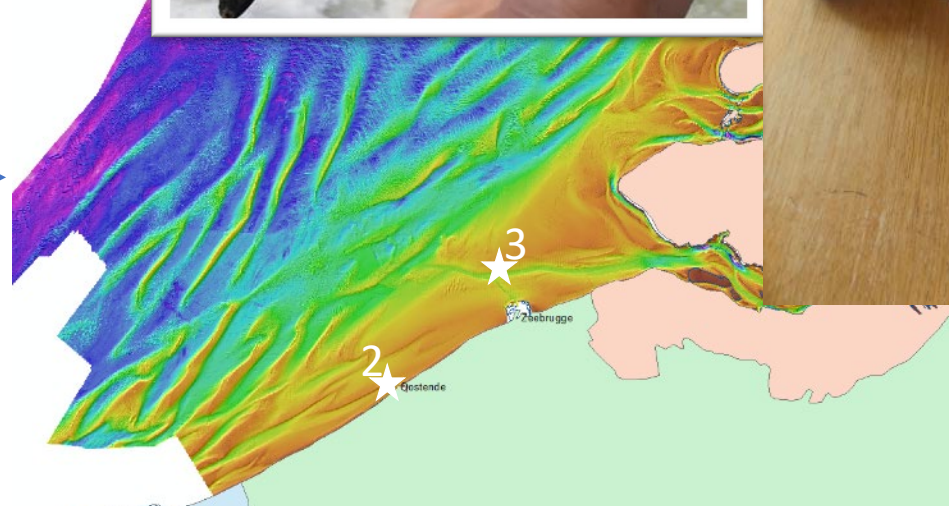
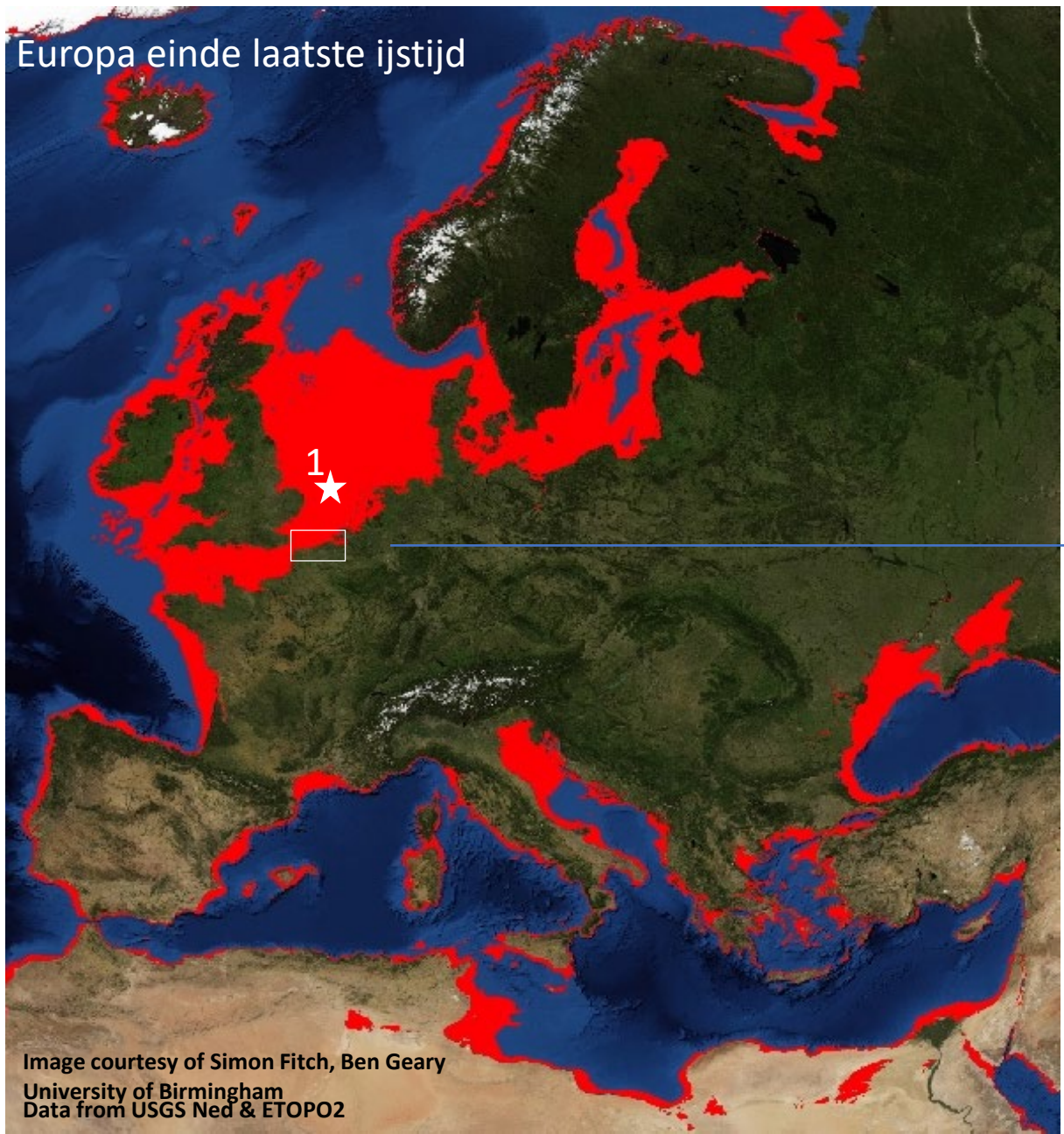
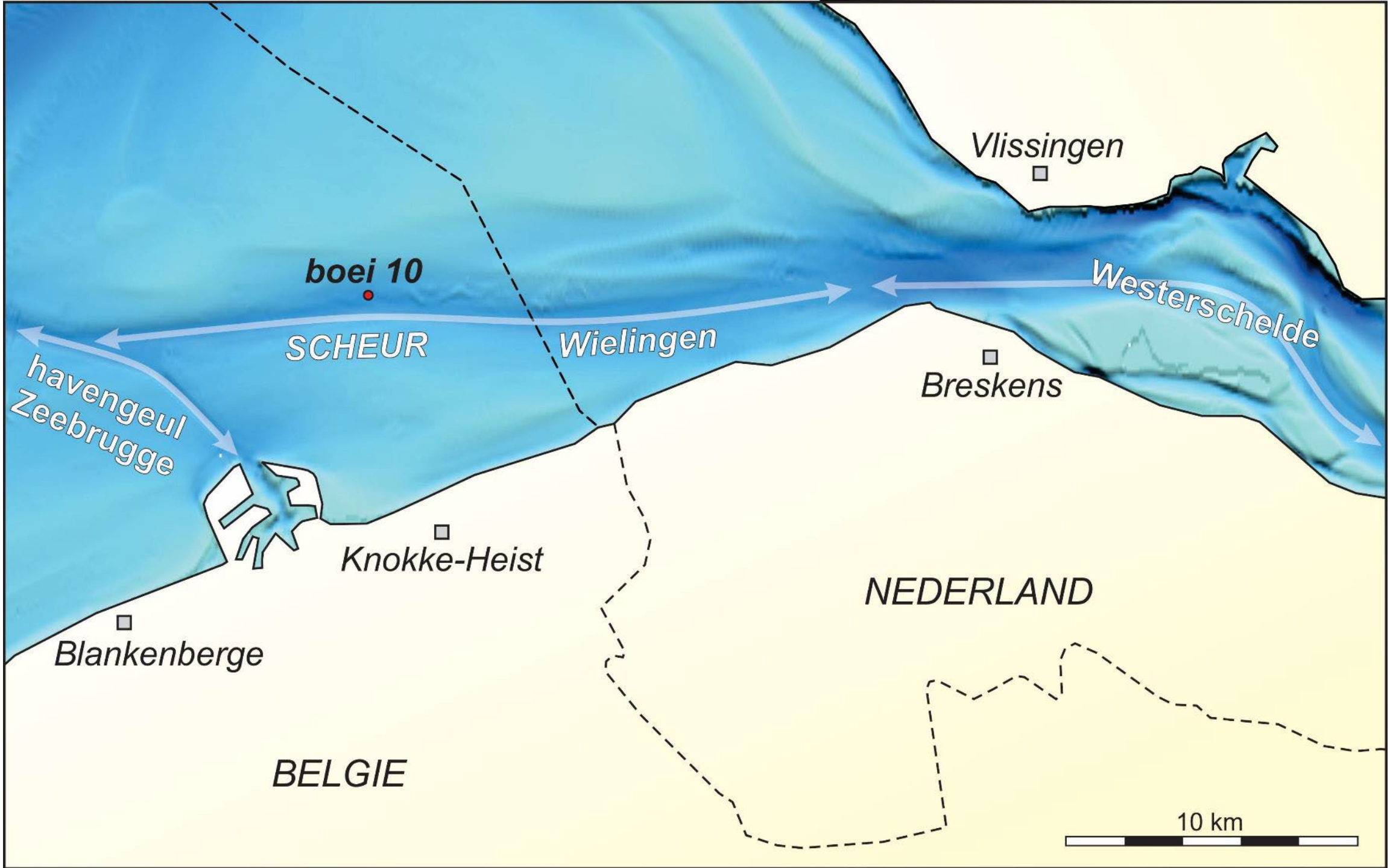
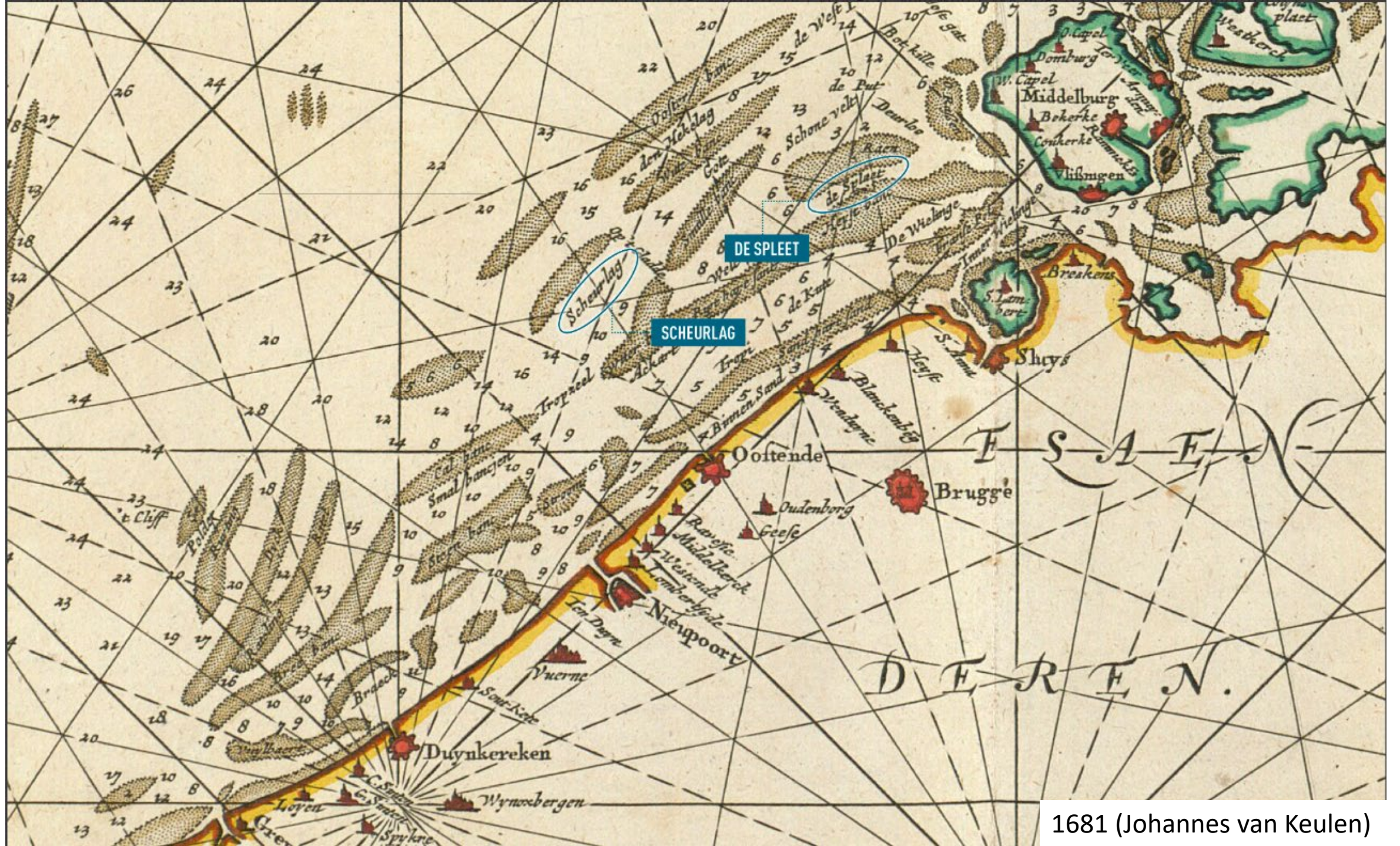

Image courtesy of Simon Fitch, Ben Geary
University of Birmingham
Data from USGS Ned & ETOPO2

1970

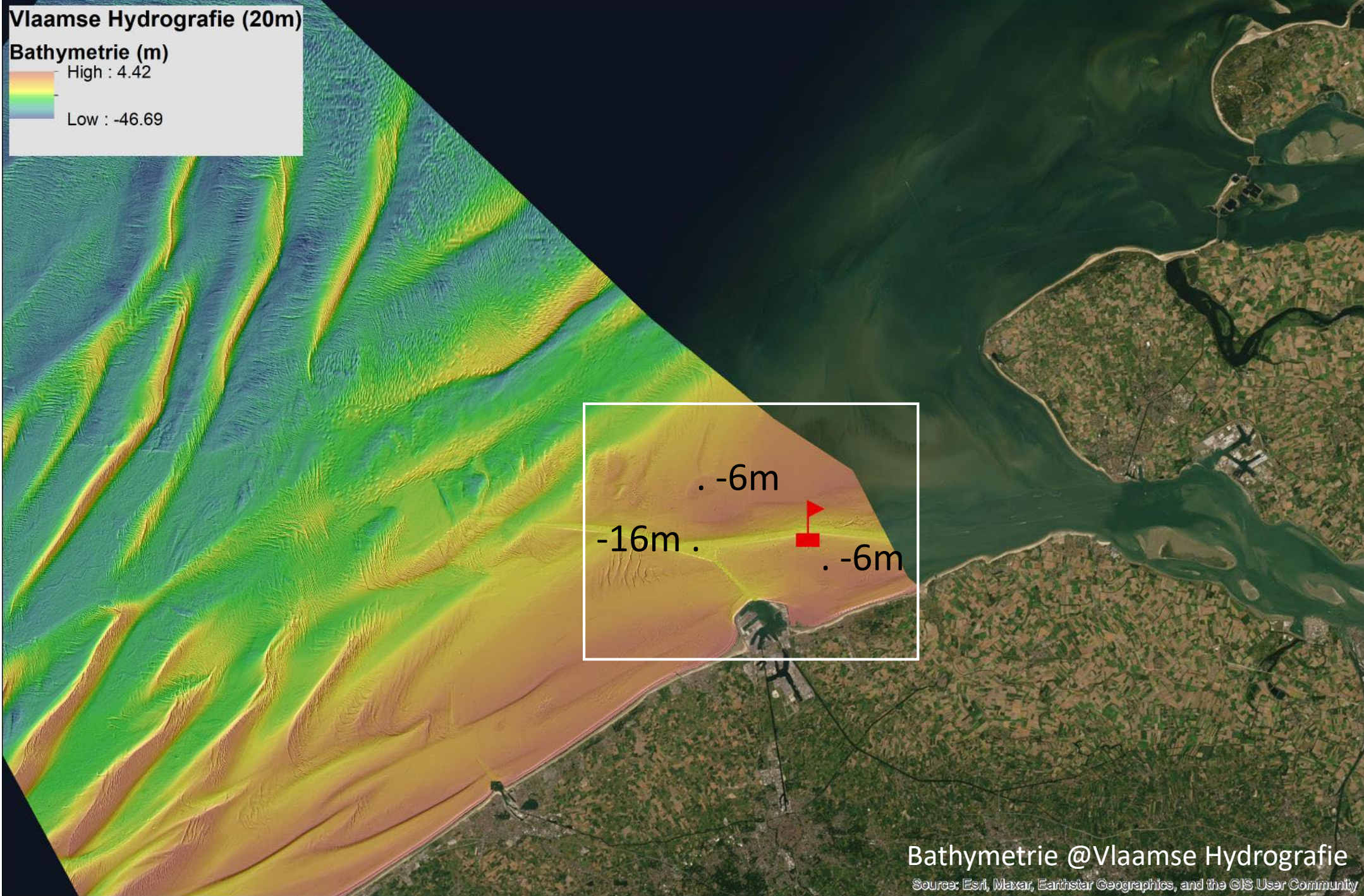

1681 (Johannes van Keulen)

Vlaamse Hydrografie (20m)

Bathymetrie (m)

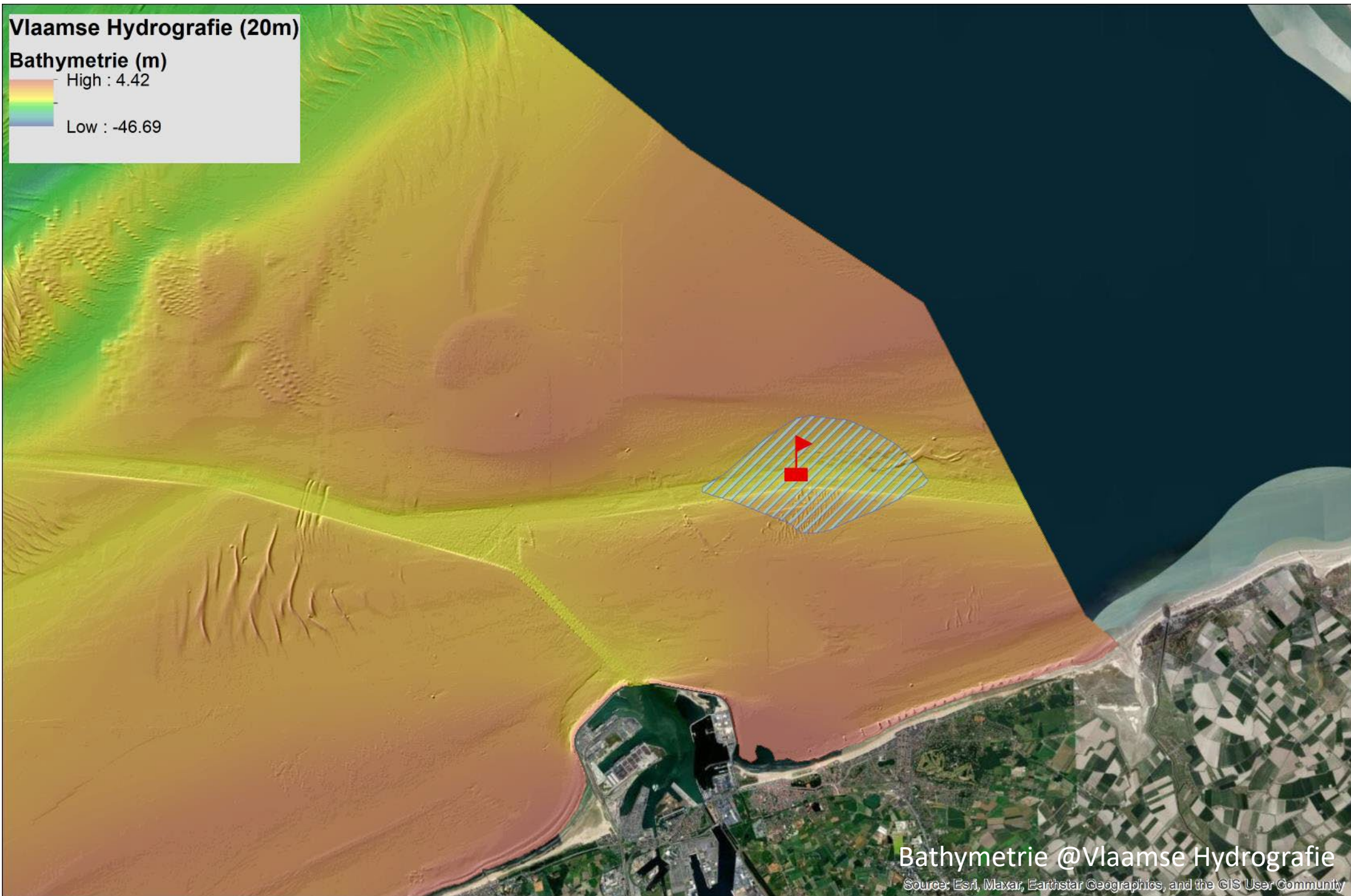

Bathymetrie @Vlaamse Hydrografie

Source: Esri, Maxar, Earthstar Geographics, and the GIS User Community

Vlaamse Hydrografie (20m)

Bathymetrie (m)

Bathymetrie @Vlaamse Hydrografie

Source: Esri, Maxar, Earthstar Geographics, and the GIS User Community

(Mol et al, 2020)

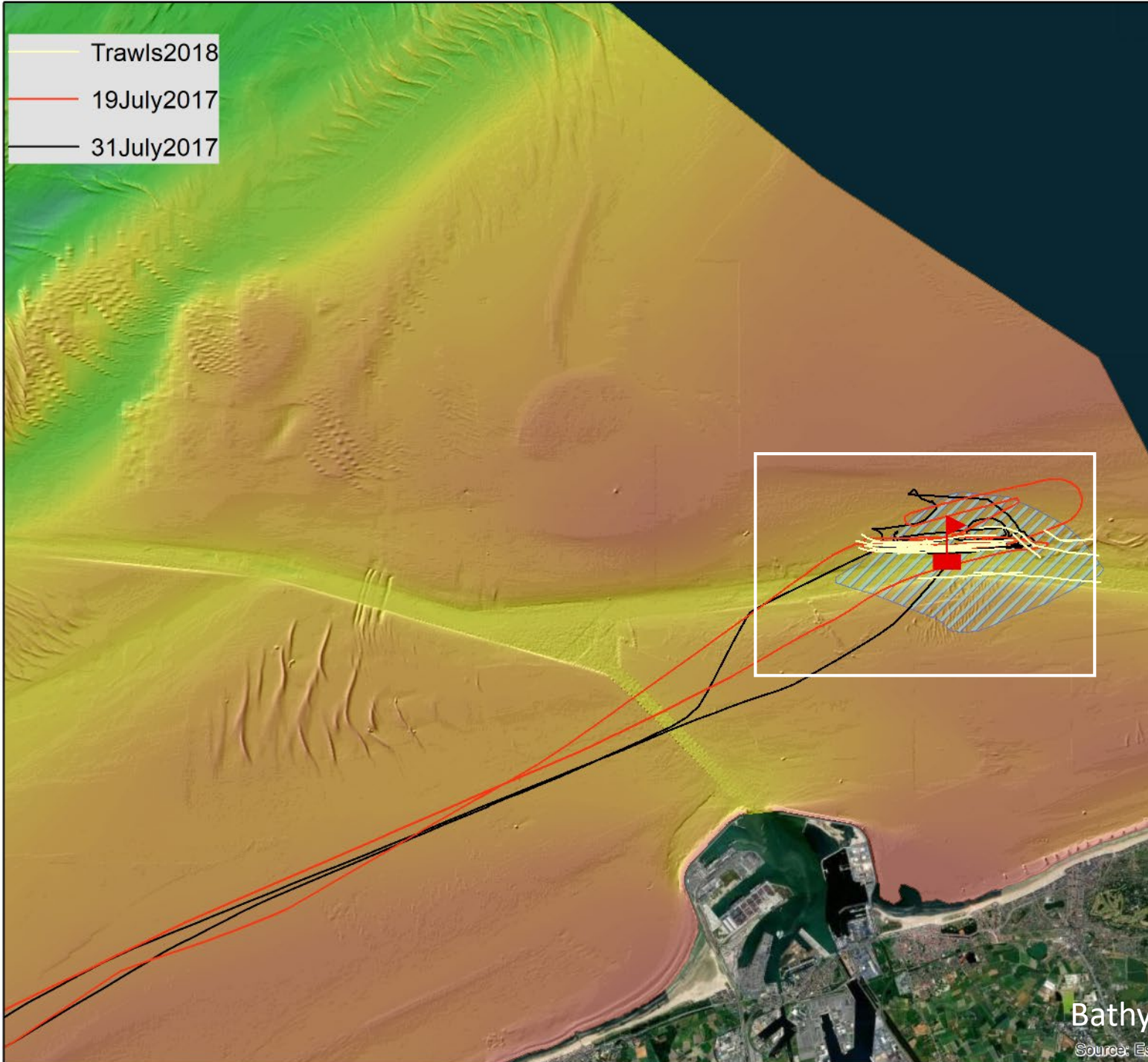
DE FEITEN OP EEN RIJTJE

- ✦ Oorspronkelijke natuurlijke geul die sinds c. 1960 werd verdiept en gebaggerd
- ✦ Sindsdien halen vissers geregeld botmateriaal boven
- ✦ Materiaal van bosolifant, mammoet en wolharige neushoorn Maar heel veel afkomstig van **walrussen**
- ✦ Paleontologen van het Natuurhistorisch Museum Rotterdam gingen in **2015-2016** gericht op zoek naar extra botmateriaal in het Scheur
- ✦ **2017-2018** gezamenlijke proefvaartochten met het Vlaamse onderzoeksschip RV Simon Stevin

- ✦ Honderden botfragmenten van 50 tot 100 walrussen (*Odobenus rosmarus*) - zowel volwassen mannetjes en vrouwtjes als jonge dieren – opvallend gaaf.
Waar precies komen het materiaal vandaan?
- ✦ Een van de grootste gekende fossiele walruskolonies ter wereld, en de meest zuidelijke vindplaats van walrusfossielen in de Noordzee. **Waarom hier?**
- ✦ **Gemengde kolonie? Of meerdere generaties bewaard?**
- ✦ Momenteel weinig arctische schelpen gevonden tussen de schelpenvondsten – **waar haalden de walrussen hun voedsel?**
- ✦ **Wanneer waren de omstandigheden/was het landschap in het verleden gunstig voor dergelijke kolonies?**

— Trawls2018
— 19July2017
— 31July2017

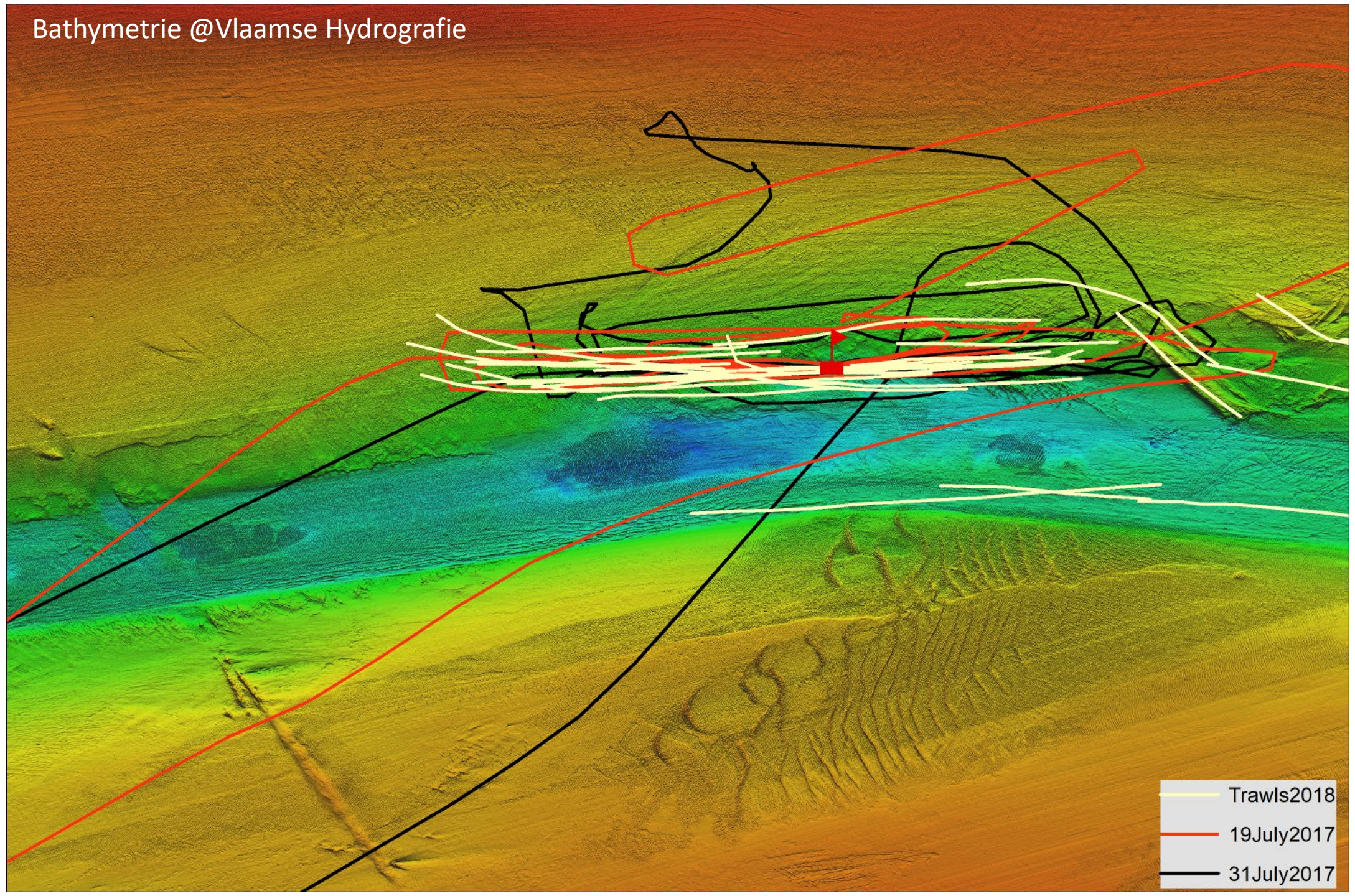
@Bram Langeveld (2018)

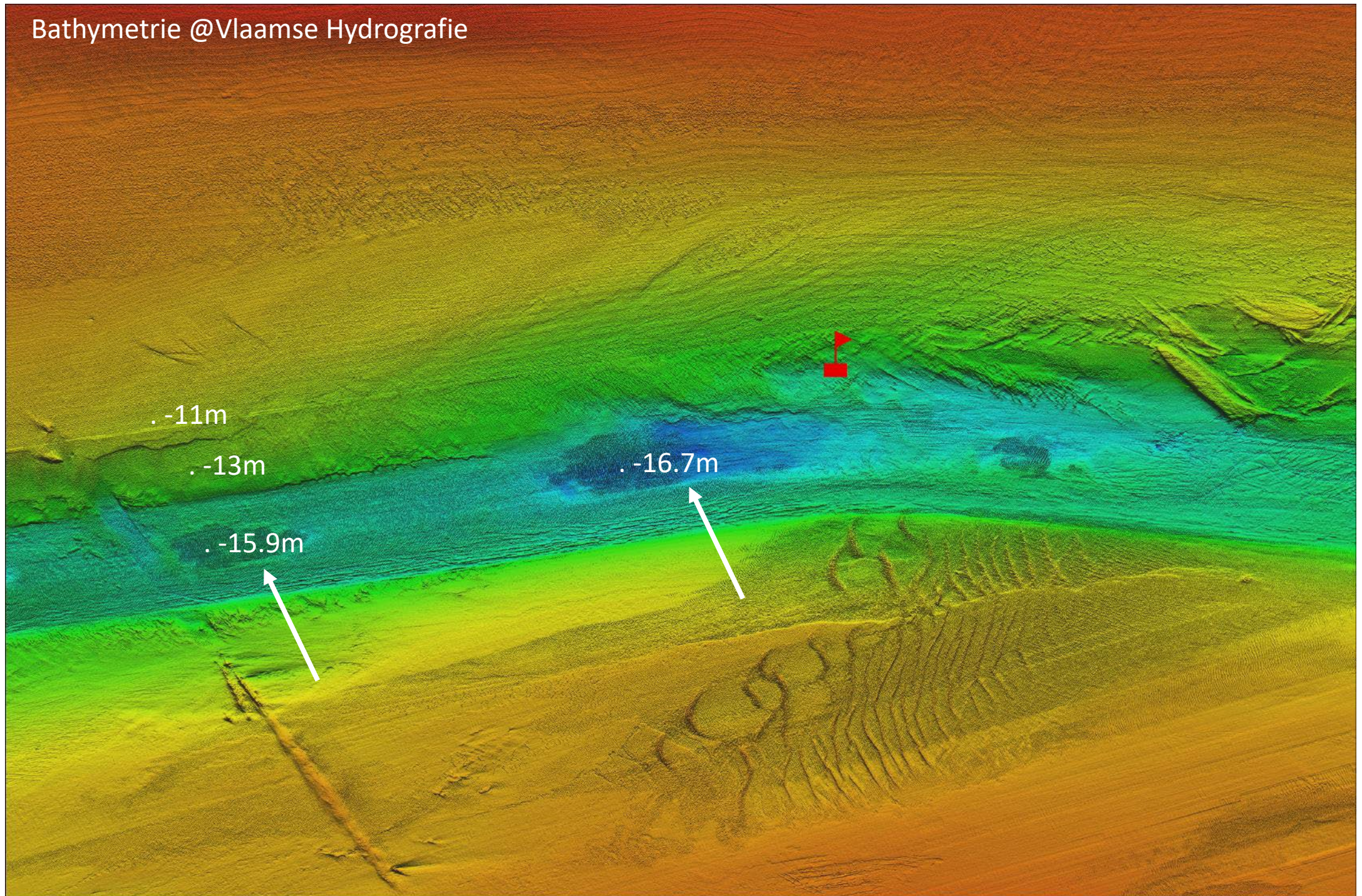
@Maarten De Rijcke (2018)

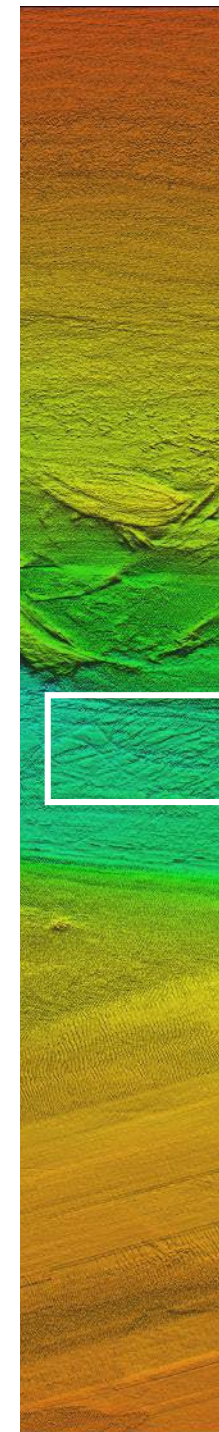
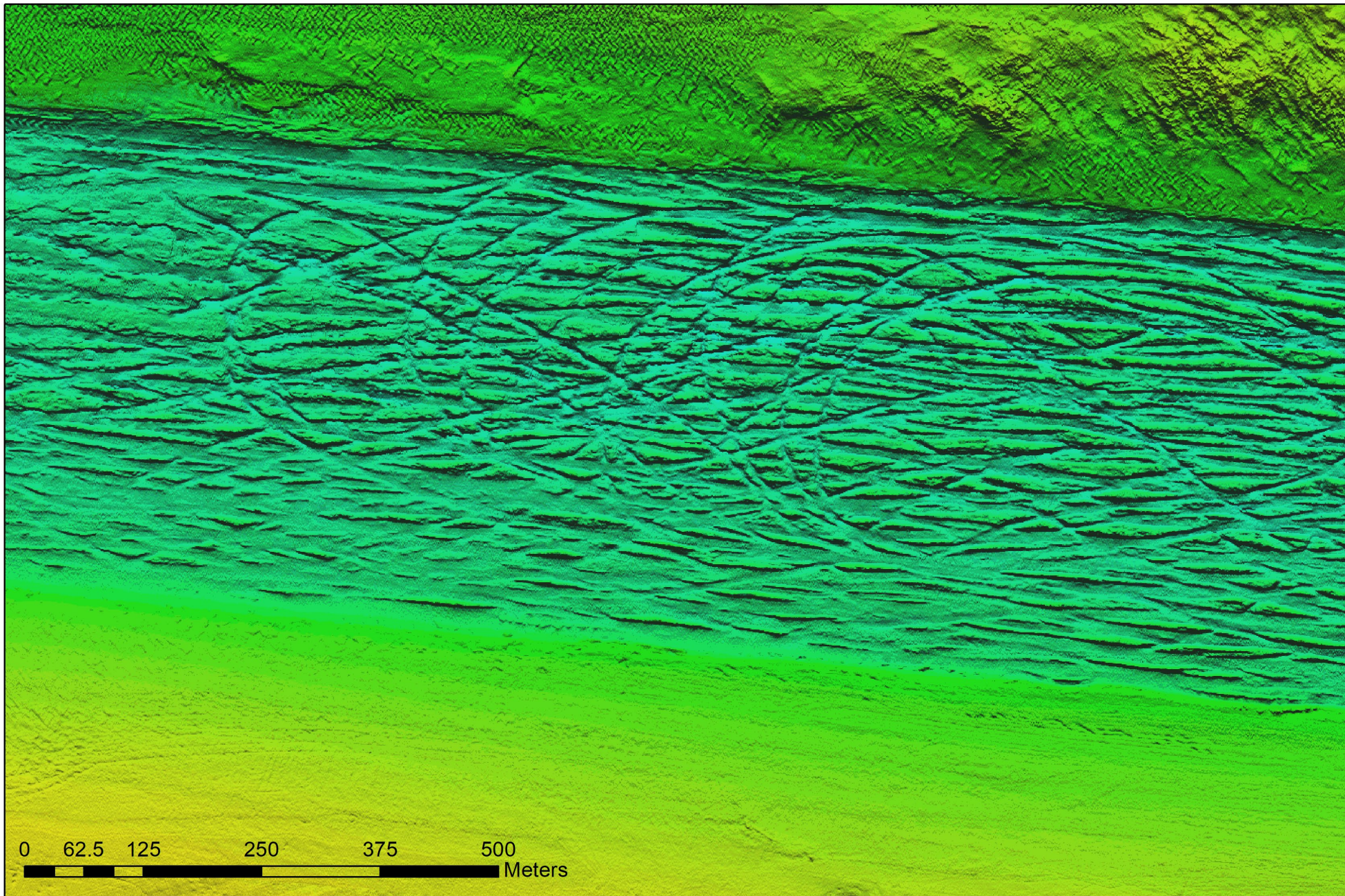
Bathymetrie @Vlaamse Hydrografie

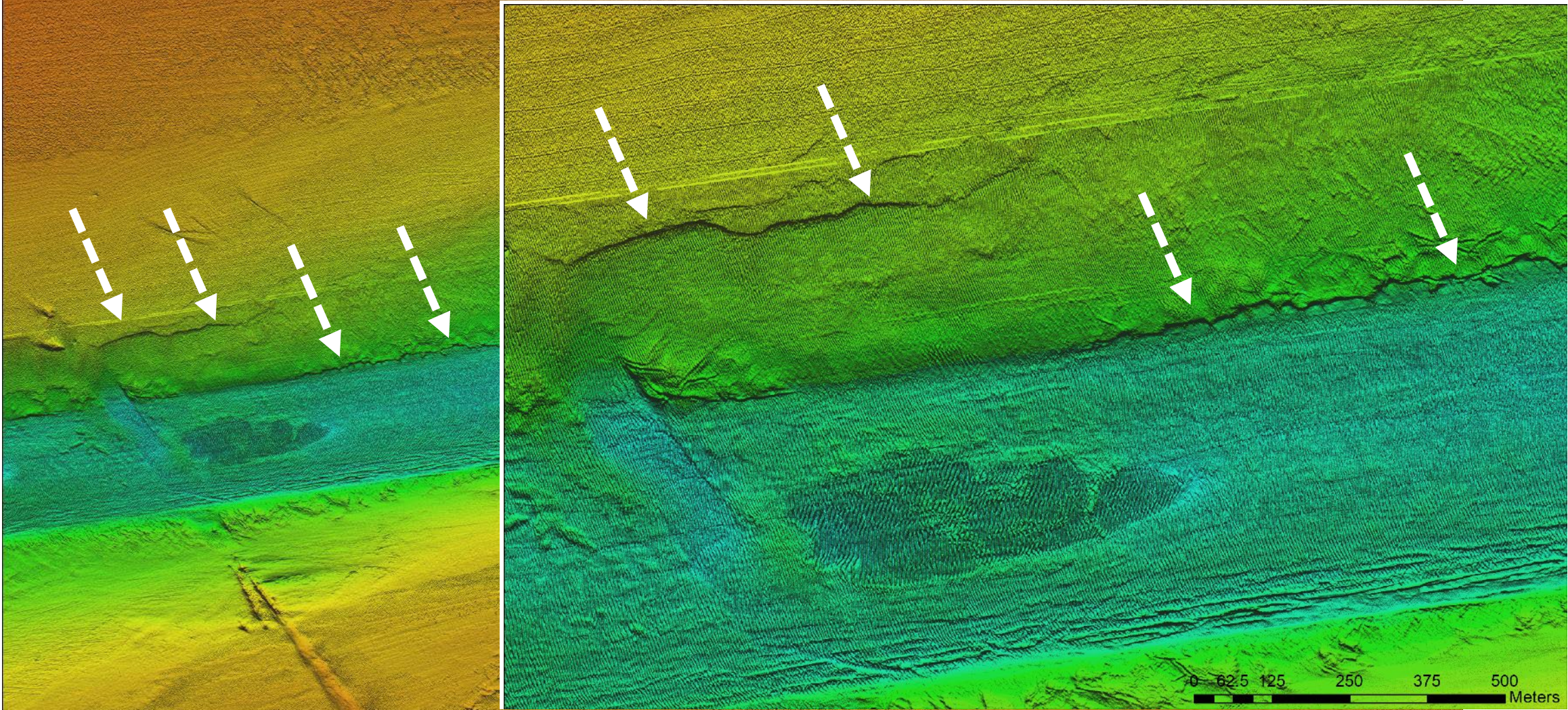
Source: Esri, Maxar, Earthstar Geographics, and the GIS User Community

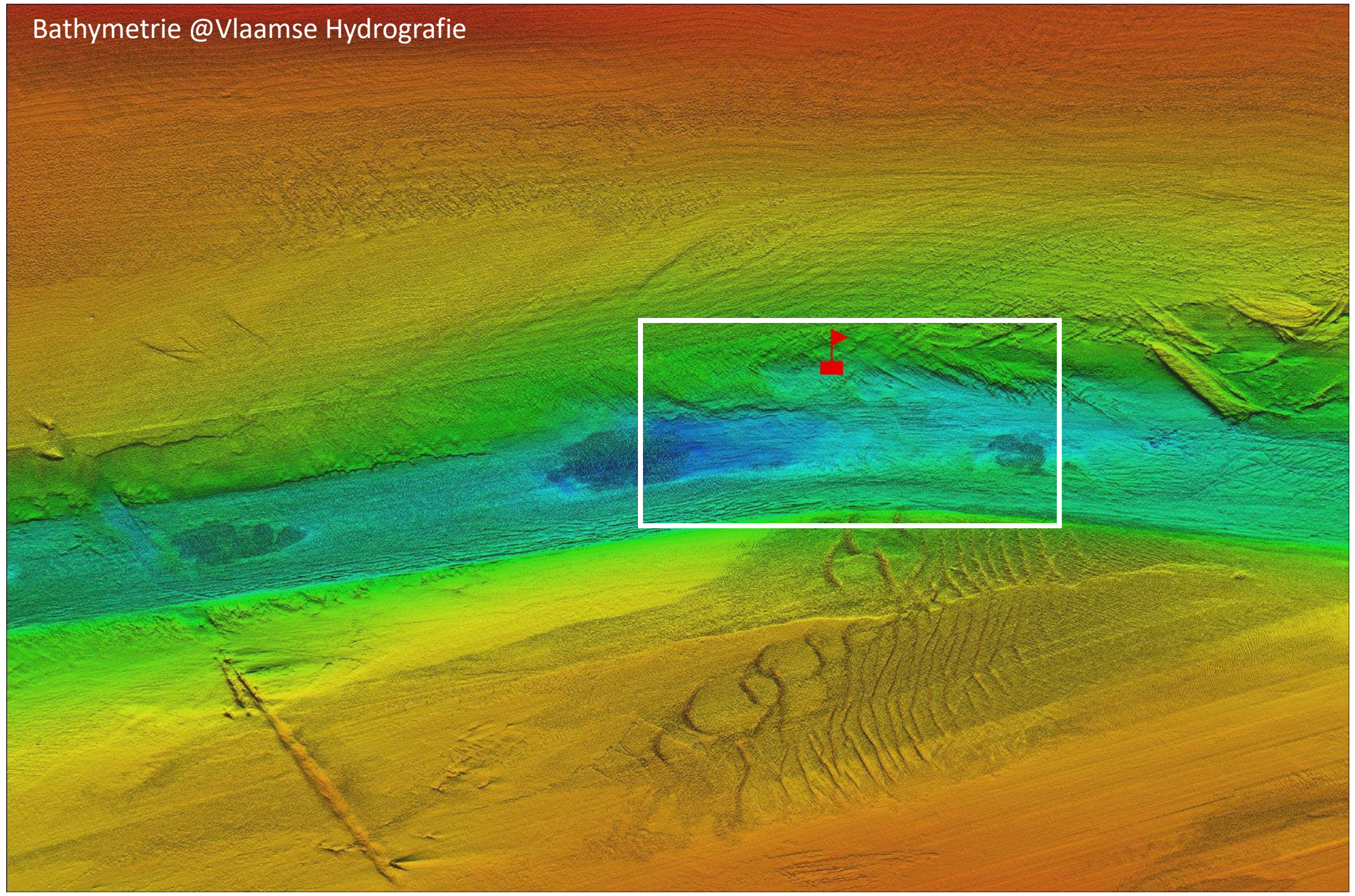

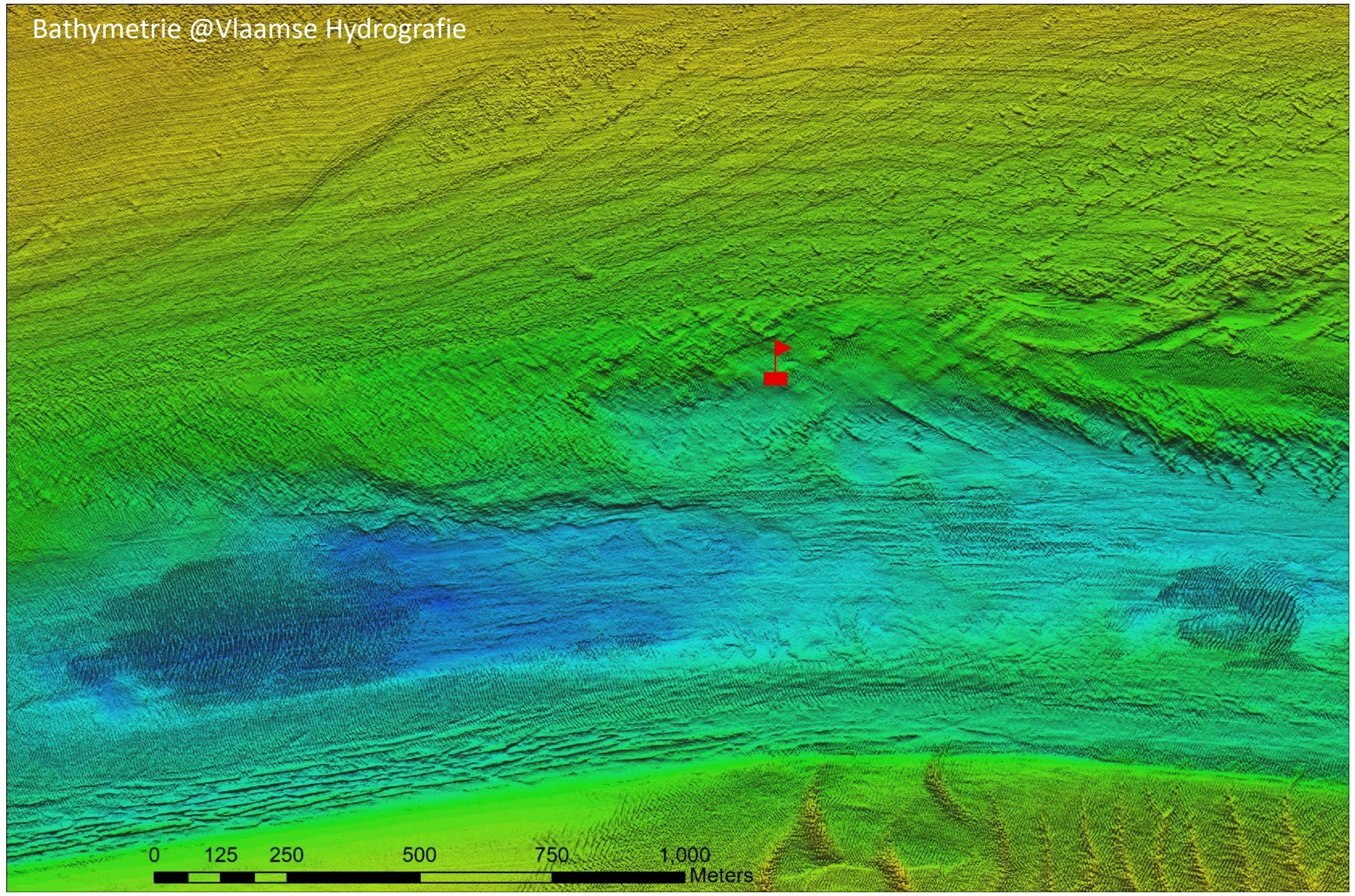
- Trawls2018
- 19July2017
- 31July2017

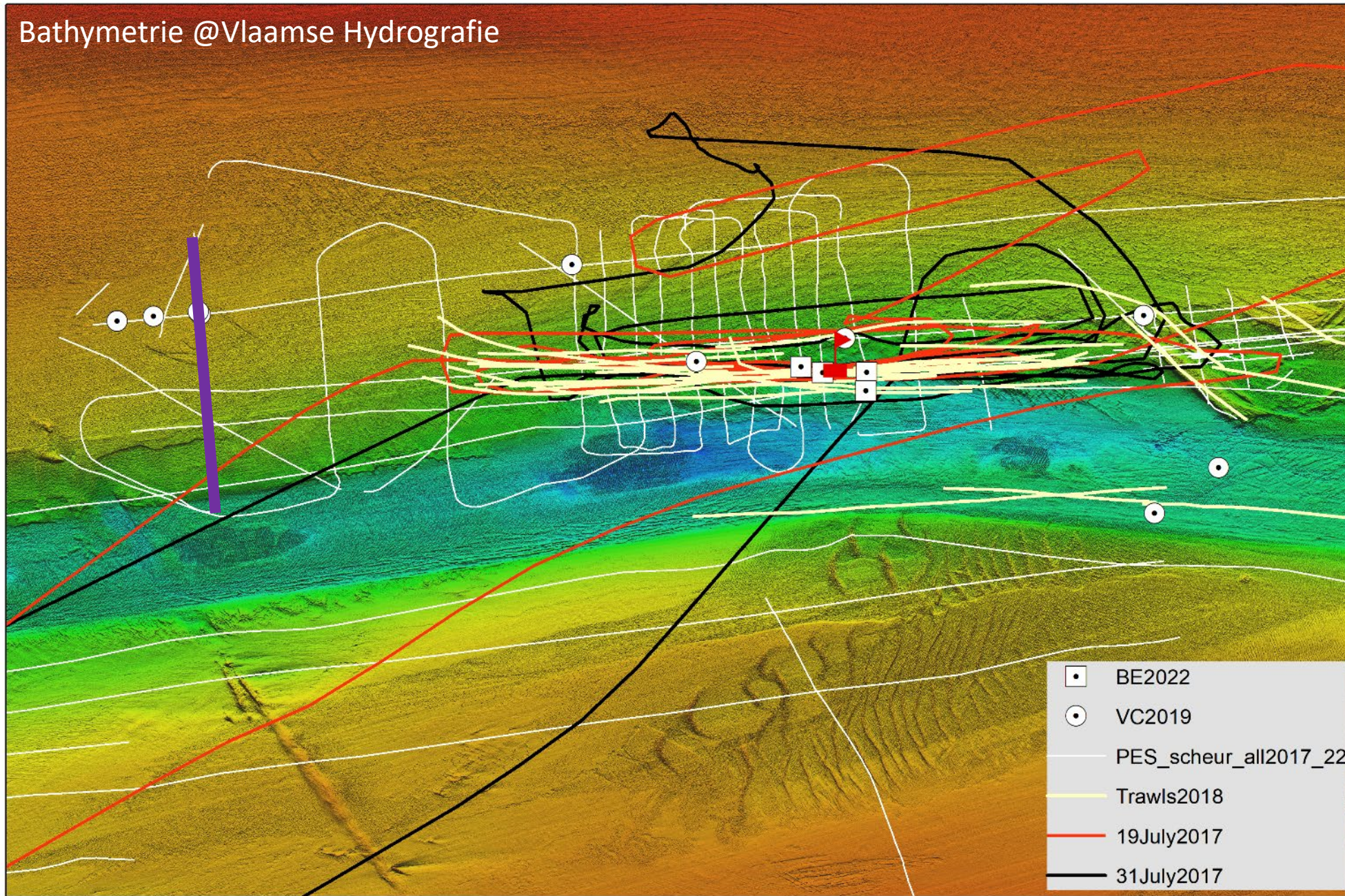

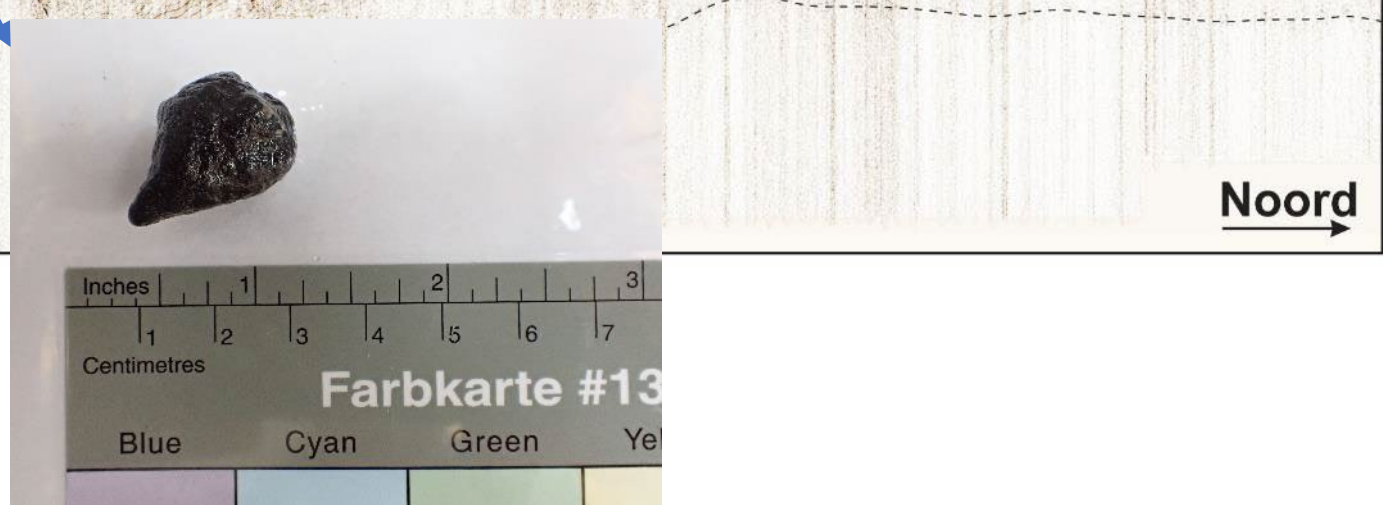
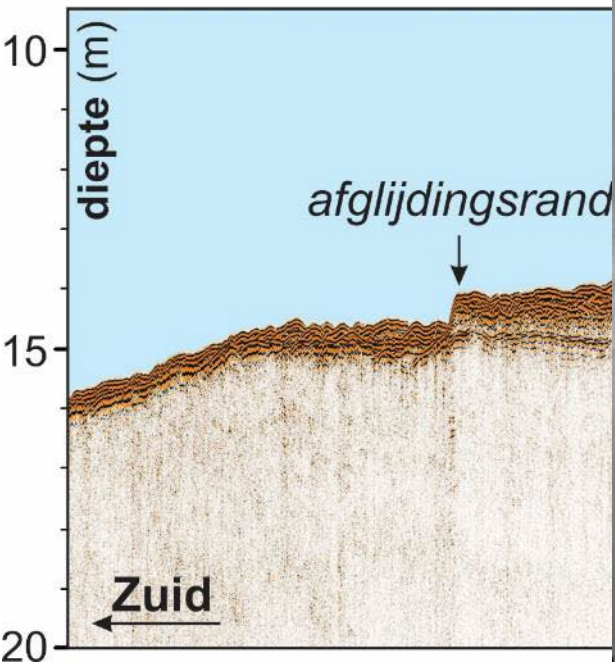

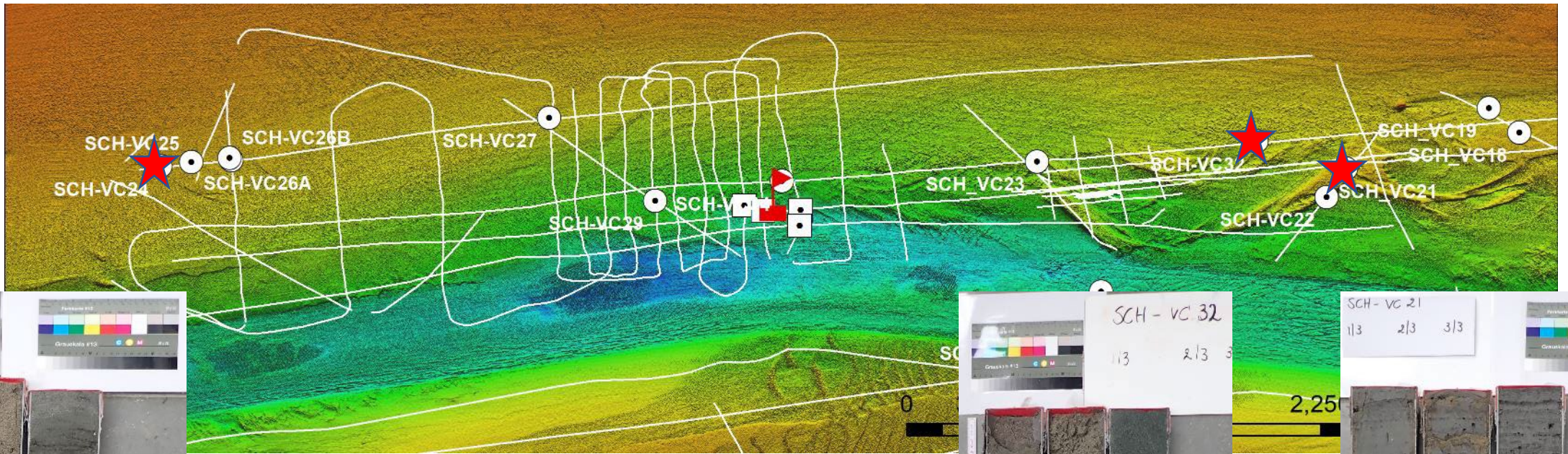

Bathymetrie @Vlaamse Hydrografie

SEISMISCH PROFIEL

SCH-VC 24
1/3 2/3 3/3

* > 43500 BP

SCH-VC 32
1/3 2/3 3/3

* 25905 - 25640
cal BP

SCH-VC 21
1/3 2/3 3/3

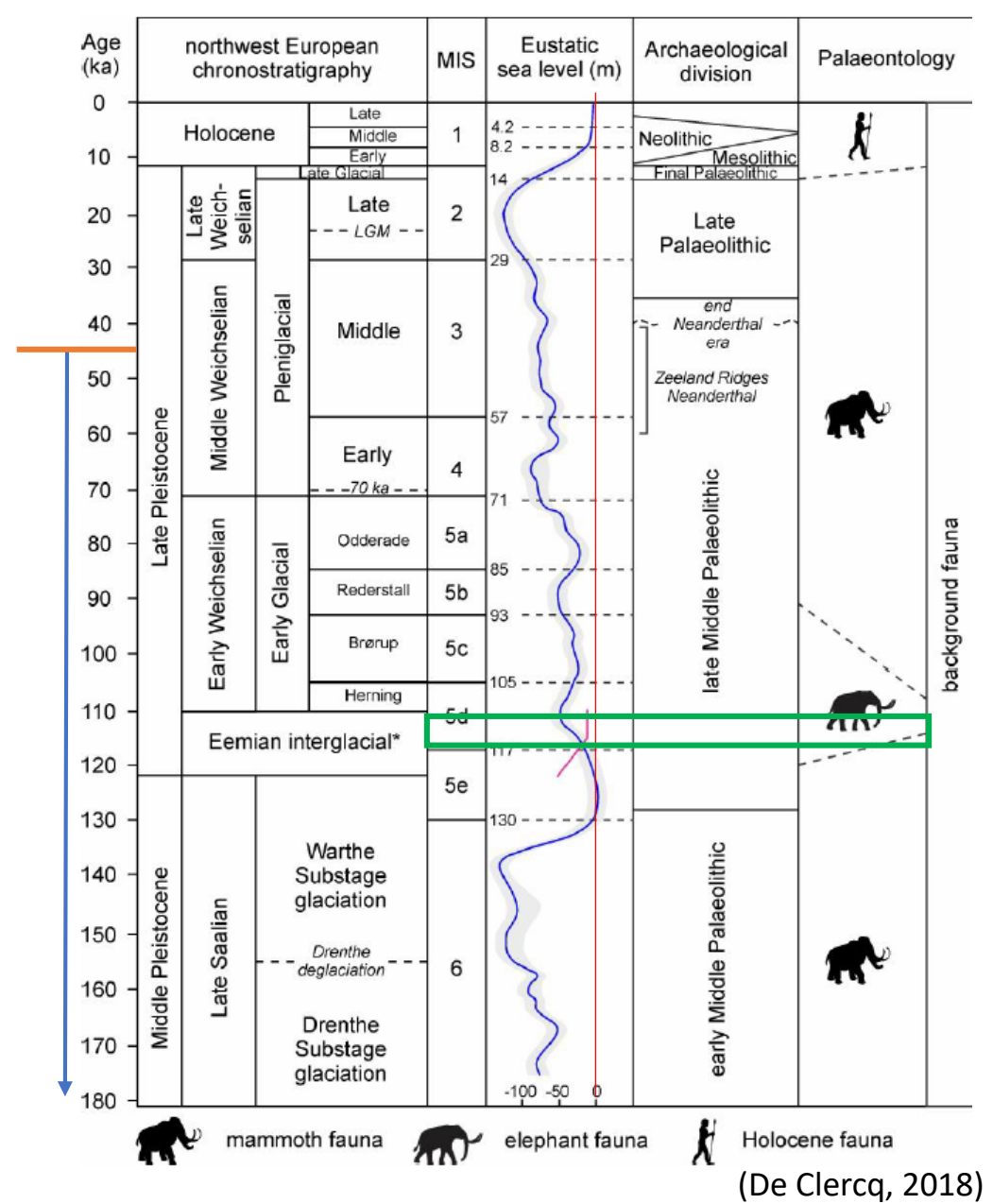
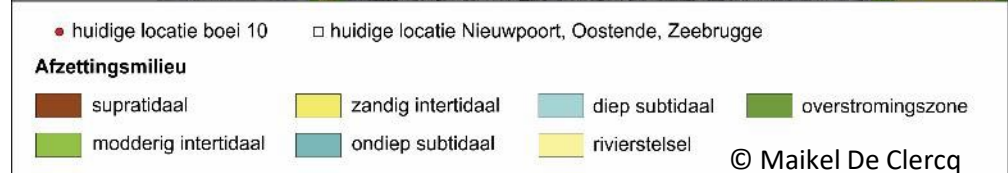
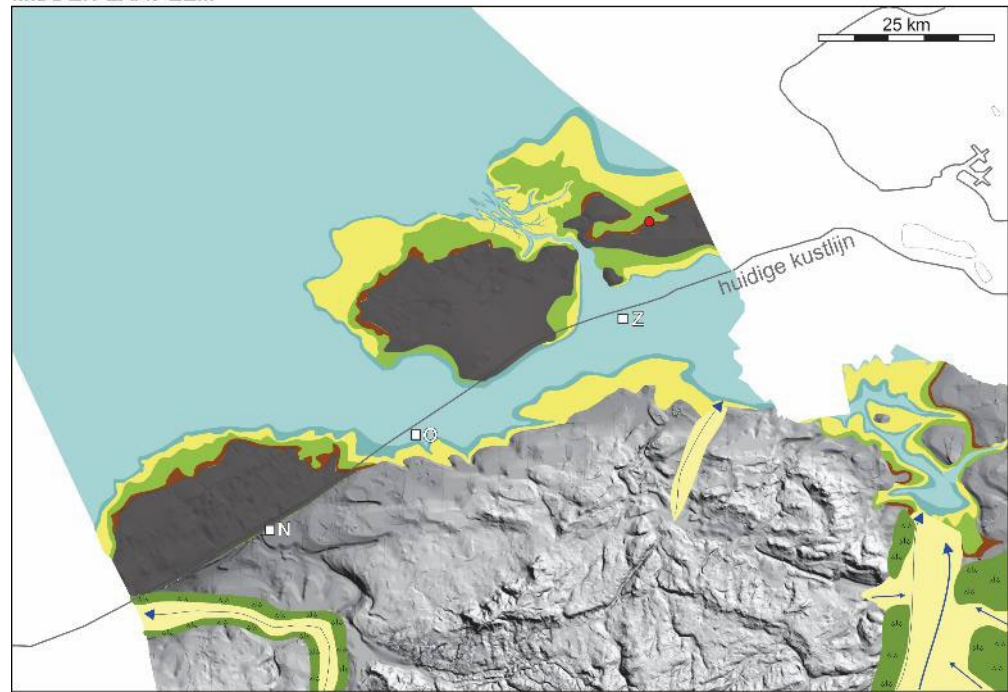

4093 -
3909 cal
BP

* 4086 -
3897 cal
BP

Sample	Material	Description	14C Age (yr BP)
NMR 16674	Bone	Ursus sp. Femur	>45000
NMR 16669	Bone	Rhinocerotidae Radius	>45000
NMR 16651	Bone	Mammuthus primigenius Vertebra	>45000
NMR 16679	Bone	Equus caballus Phalanx	Failed: no collagen
NMR 16666	Bone	Cervidae/Bovidae Metapode	Failed: no collagen
NMR 16659	Other	Equus caballus molar	Failed: no collagen
NMR 16653	Antler	Cervus elaphus Antler	>45000
NMR 16957	Bone	Unknown mammal bone	>45000
NMR 16958	Bone	Unknown mammal bone	34490
NMR 16652	Bone	Walrus Pelvis	>45000
NMR 16658	Other	Walrus canine	>45000
NMR 16672	Other	Walrus postcanine	>45000

MIDDEN-LAAT EEM

Hypothese => nu moet die getest worden!

SCH-VC 24
1/3 2/3 3/3

* > 43500 BP

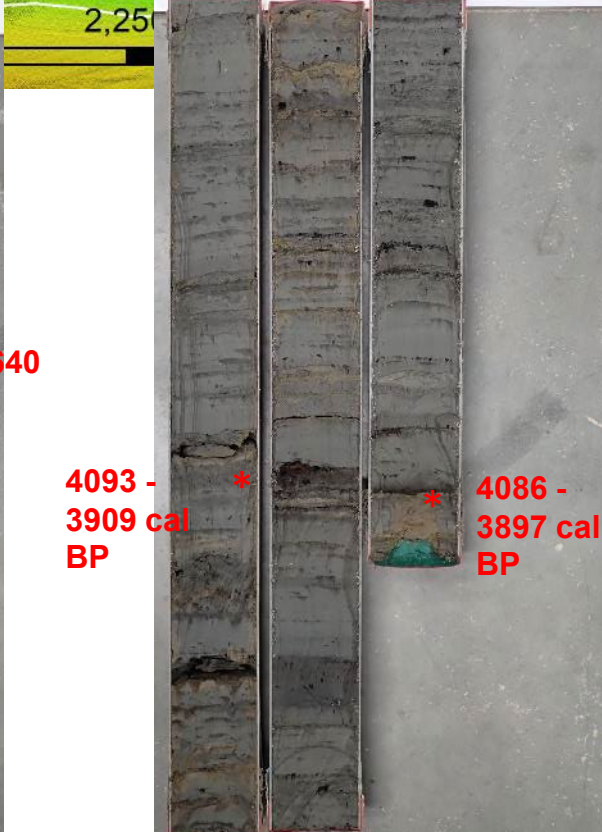
september 2022

SCH-VC 32
1/3 2/3 3/3

* 25905 - 25640 cal BP

SCH-VC 21
1/3 2/3 3/3

4093 - 3909 cal BP *

* 4086 - 3897 cal BP

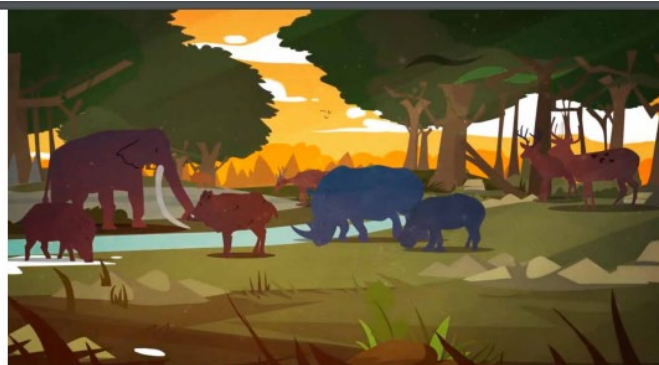
DE GROTE REDE

#55
MEI 2023

Offshore
windmolens
ontmantelen

Walrussen,
mammoeten en
oerwalvissen

Burgers als
zeeonderzoeker

Een impressie van een verdrinken prehistorisch landschap ter hoogte van het 'Scheur' © VLIZ (Steve Bridger)

WALRUSSEN, MAMMOETEN EN OERWALVISSEN

op wetenschappelijke safari voor onze kust

Tine Missiaen¹, Thomas Mestdaght², Ruth Plets¹ & Maikel De Clercq²

Voor onze kust ligt een uniek paleontologisch kerkhof. Resten van walrussen, mammoeten, oerwalvissen en nog meer liggen begraven in wat vandaag de Noordzeebodem is. Nieuwe onderzoekstechnieken, infrastructuurwerken en een sterk verhoogde aandacht voor deze ondergelopen rijke en verdwenen landschappen, hebben geleid tot een ware ontdekkingsgolf met ronduit spectaculaire resultaten. Klaar voor een onderzeese safari naar lang vervlogen tijden, in onze Noordzee?

DE ZUIDELIJKE NOORDZEE. OOIT EEN GEBIED RIJK AAN PREHISTORISCH LEVEN

De voorbije 2,6 miljoen jaar (het Kwartair) onderging onze planeet grote klimaatveranderingen. Tijdens koude ijstijden vormden zich kilometers dikke ijskappen. Dit leidde tot een drastische verlagings van de zeespiegel waardoor uitgestrekte landschappen 'boven water' kwamen. Tijdens de warmere tussenijstijden (of interglacialen) smolten de ijskappen en steeg de zeespiegel.

¹ Vlaams Instituut voor de Zee (VLIZ) tine.missiaen@vliz.be
² Jan De Nul

De lagergelegen landschappen verdrinken opnieuw en genaakt begraven onder een laag sediment, en bleven zo bewaard. Gebieden zoals de zuidelijke Noordzee die droogvielen tijdens de koudere periodes en niet bedekt waren door een ijskap, waren toen rijk aan plantenetters en roofdieren. Veel van deze prehistorische dieren (mammoet, wolharige neushoorn, oeros, holenleeuw, reuzenhert) zijn ondertussen uitgestorven. Al ruim een eeuw worden grote hoeveelheden fossiele beenderen van deze landzoogdieren opgevoerd uit de zuidelijke Noordzee, met een grote toename de laatste decennia. Dit is niet alleen te wijten aan een betere samenwerking tussen vissers, amateur-verzamelaars

en beroepsarcheologen, maar ook aan de gestage groei van infrastructuur- en baggerwerken op zee. Het merendeel van het opgevoerde materiaal betreft botmateriaal, kieuzen en slaganden van mammoeten, wat bevestigt dat de zuidelijke Noordzeevlakte ooit een prehistorische toendra was. In het Belgische deel van de Noordzee is de Kwartairbedekking erg dun en fragmentarisch, waardoor van het prehistorische landschap weinig is bewaard en mogelijke resten gemakkelijk verstoord worden. Een goed voorbeeld van zo'n verstoord landschap is het 'Scheur', een vaargeul ten noorden van Zeebrugge die de verbinding vormt met de Westerschelde. Al decennialang halen vissers in het Scheur fossiele

Interessante literatuur.....

Doggerland

Verdwenen wereld
in de Noordzee

redactie: Luc Amkreutz en Sasja van der Vaart-Verschoof

Contact: ruth.plets@vliz.be

Meer details en volledige team:

<http://www.vliz.be/nl/onderzoekstopic-seascapes-past-future>